

BEVEZETÉS A NEMZETKÖZI KAPCSOLATOKBA

OKTATÁSI SEGÉDANYAG A MISKOLCI EGYETEM HALLGATÓI RÉSZÉRE

FORRÁS: EGEDY GERGELY: BEVEZETÉS A NEMZETKÖZI KAPCSOLATOK ELMÉLETÉBE. BUDAPEST, HVG-ORAC, 2017.

DR. UDVARVÖLGYI ZSOLT ANDRÁS, PHD

TÖRTÉNÉSZ, SZOCIOLÓGUS, FŐISKOLAI TANÁR

MISKOLCI EGYETEM BTK ATTI

ZSOLT.UDVARVOLGYI@UNI-MISKOLC.HU

UDVARVOLGYIZSOLT@GMAIL.COM

I. A TUDOMÁNYÁG RÖVID TÖRTÉNETE

- Nemzetközi kapcsolatok nem önálló (filozófia, jog, történelem)
- Első vh. után: új szemlélet és megközelítésmód: nemzetközi kapcsolatok elméleti szinten
- Chris Brown: mindig volt egy uralkodó elmélet, amelyet kihívások értek → „nagy viták”
- 1919 óta 3 nagy vita: 30-40-es évek: „utópiánizmus” és realizmus, 50-60-as évek: tradicionalisták és „modernisták” („behavioristák”), 70-80-as évek: neorealizmus és neoliberalizmus
- Az idealizmus alapvetése: katonai erőszakkal semmit sem lehet megoldani, háborút igazából senki sem akarta, bölcsesség, racionalitás: el lehetett volna kerülni: „liberális internacionalizmus” Nagy-Britannia és USA.
- Liberális politikai elveket (amerikai idealizmus értékeit) alkalmazta a nk-i rendszer menedzselésében.
- Woodrow Wilson „14 pontja”: nemzeti önrendelkezés, Népszövetség
- Idealisták: világháború félreértések és hibás döntések sorozata: meg kell teremteni azt a tudományt, amely képes az ilyen veszély kiküszöbölésére: autokratikus rendszereket demokráciák váltsák fel, „népek nem akarnak háborút” militarista és autokr vezetők. Liberális demokrácia!
- Nemzetközi kapcsolatok: új rendező elvek. Népszövetség, 1919.

A REALISTÁK SZÍNRE LÉPÉSE

- 30-as évek: liberális demokrácia, demokratikus országok, Népszövetség: illúzió, kudarcok
- Államérdek („raison d'état”): realisták fellépése. E. H. Carr: „Húsz év válság”: liberális internacionalizmus kritikája: „utópiánizmus”: Az idealisták „a vágyat a gondolkodás, az általánosítást a megfigyelés fölé helyezték”
- Carr (Machiavelli): 1) a tört-i folyamatok ok-okozati összefüggésekre vezethetők vissza, 2) a gyakorlat teremti az elméletet és nem fordítva, 3) nem a moralitás határozza meg a politikát, hanem a politika a moralitást.
- „Gazdagok” („haves”) <-> Nélkülözők („have-nots”)
- Világ: „szűkösség”: „élet jó dolgai” status quo törvény és rend <-> nincs tisztelet a fennálló törvények iránt
- Carr: „Utópikus” dolog a nélkülözőket rávenni a törvények önkéntes követésére, a morális viselkedésre.: „kettős erkölcsi mérce” Carr: realizmus megnyeri az első nagy vitát, koherensebb és hitelesebb elemzés, mint az „utópisták”
- 1945 után a realizmus: a „hatalmi pol modellje”: domináns irányzat. Sokan vallják és követik. Napjainkig.
- Az államközi kapcsolatokban elsősorban a hatalomért és az anyagi erőforrásokért vívott küzdelem

HANS MORGENTHAU

- 1948. „Politika a nemzetek között: küzdelem a hatalomért és a békéért”: nk-i pol elméletének megalkotására törekszik
- „Kell-szemlélet” helyett „Van-szemlélet”
- 6 alapelv: 1) a politikának objektív törvényei vannak, 2) az emberi cselekvések mozgatórugója nem az anyagi javak szűkösségében, hanem a bűnös emberi természetben keresendő. „uralkodási vágy”, „szent önzés”. Hobbes: Leviatán „mindenki harca mindenki ellen”. Nincs szuverén hatalom, államok: „önsegélyező rendszer”. Küzdelem: erő és erőszak. Államok a főszereplők: saját érdekek: hatalom. Hatalom megszerzése és fenntartása.
- Nemzetközi politika 3 kulcsfogalma: nemzeti érdek, hatalom és erőegyensúly. Államférfiak feladata: közösség túlélésének biztosítása.
- Klasszikus realizmus: 1) nemzetközi kapcsolatok legfontosabb szereplői az államok, amelyeknek, mint kollektívumoknak vannak érdekei, 2) államok viselkedését kizárólag az érdekek vezérlik, 3) az érdek a hatalomhoz kapcsolódik, nemzetközi kapcsolatok így a hatalomról szólnak, ill. azok a kérdések, amelyek nem érintik a hatalmi viszonyokat: csekély jelentőség.
- Morgenthau: tudatos kísérlet a realizmus elméletének rendszerezésére és a „tudományosság” kritériumainak alkalmazására.

E. H. CARR ÉS H. MORGENTHAU

A MÓDSZERTANI VITA

- Morgenthau: általános érvényű törvényszerűségek: számos jogos kérdés. Írásai: „preskriptív” „előíró” elemek
- Módszertani problémák: 50-60-as évek, második nagy vita: tradicionalisták vs „modernisták” (behavioristák): Utóbbiak: legújabb társadalom- és természettudományi módszereket (magatartáskutató tud, a „behaviorizmus” szociálpszichológiai eredményeit, matematikai modellek, új rendszerelméleti konstrukciók. Pl. Morton Kaplan „erőegyensúly-modelljei”. Behavioristák: empirikusan megfigyelhető kutatások, ellenőrizhető adatok.
- „Tradicionalisták” vagyis a „klasszikus elmélet hívei”: bírálat, vita:
- Nemzetközi kapcsolatok elmélete gazdagodik: fogalmi készlet kifinomodik, módszertani kérdések fontossága

A PLURALIZMUS KIHÍVÁSA ÉS A NEOREALIZMUS KIBONTAKOZÁSA

- Realizmus alapjai: 70-es évek: kihívás: a liberalizmus megújulása, pluralisták: neoliberalizmus előkészítése: cáfolják, hogy a nemzetközi politikát kizárólag az államok alakítják.
- Chris Brown: két folyamat: a) a nagyhatalmak egymás közötti kapcsolatainak a módosulása („high politics”) b) társadalmi és gazdasági változások („low politics”)
- Szuperhatalmak: enyhülés („détente”): klasszikus hatalmi politika veszít jelentőségéből
- Gazdasági változások: multinacionális cégek, EGK
- Robert Keohane és Joseph Nye: „A transznacionális kapcsolatok és világpolitika”: már nem az államközi kapcsolatok a legfontosabbak, nem-állami szereplők, államok egyre kevésbé képesek hatékony irányításra.
- Realisták: világ: „biliárdgolyó-modell”: összeütköznek, kívülről érintkeznek, de belső viszonyaik változatlanok
- Pluralizmus: „pókháló-modell”: államhatárokat elmosszák az érintkezések szálainak milliói, leértékeli a kormányzati dimenziót.
- 70-es évek végére: a komplexebb látásmódot ígérő pluralizmus háttérbe szorítja a tradicionalista realizmust. ->
- Neorealizmus: gazdasági tényezők szerepe, egyes államok szerepe jobban beágyazva a nemzetközi rendszerbe.

NEOREALIZMUS

- Robert Gilpin: A nemzetközi kapcsolatok politikai gazdaságtana: Gazdasági tényezők
- Kenneth Waltz: A nemzetközi pol elmélete: strukturális realizmus. Thuküdidész: poliszok anarchikus rendszere
- Waltz teóriája: csak a nemzetközi rendszer. Hierarchikus és anarchikus. Jelenlegi rendszer régóta anarchikus: globális világkormányzat esetén változna meg. Nemzetközi rendszer anarchikus volta: dilemma: államok saját biztonságának erősítése, közben ne növeljék a többi állam félelmét. „önsegély” („self-help”)
- Bizalom hiányára épülő rendszer: Waltz: Az ember, az állam és a háború. Rousseau története a szarvasvadászatról... A nemzetközi politikában az egyéni önérdék logikája ütközik a javak kollektív biztosításának lehetőségeivel.
- Waltz: a problémák: rendszer struktúrája és nem az emberi természet. A nemzetközi rendszer egészét kell nézni, ha csak egységeiből próbáljuk megérteni, nem tudjuk megmagy. Strukturális realizmus.

A „NEMZETKÖZI TÁRSADALOM” KONCEPCIÓJA

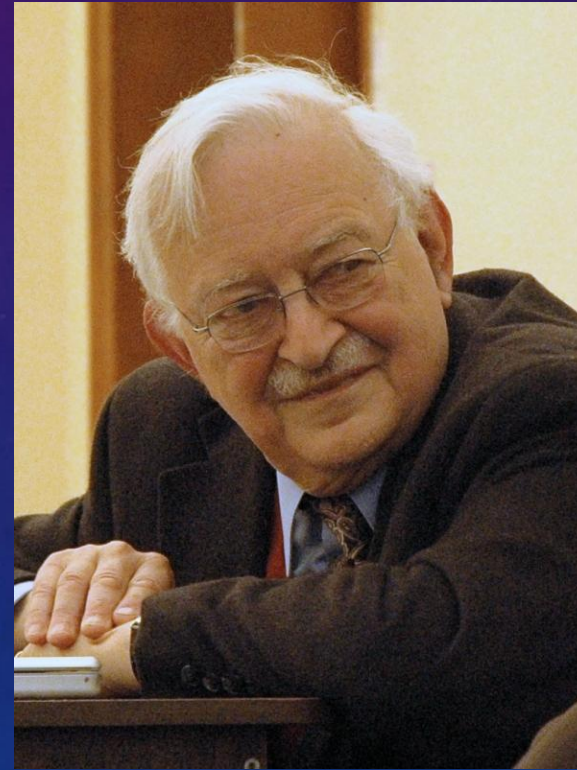
- Nemzetközi társadalom („international society”). Nagy-Britannia Hedley Bull (ausztrál): „angol iskola”: „államok társadalmát” állítja középpontba: egymással kapcsolatban álló államok nemcsak funkcionális szálakkal összefűzött rendszert alkotnak, hanem egy társadalmat is, amelyben bizonyos közös normák érvényesülnek.: Különbség a nk-i rendszer és a „nemzetközi társadalom” között! Ez utóbbi: kölcsönös kötelezettségek. Az államok nem mindenáron törekednek érdekeik érvényesítésére, mert ezzel a nk-i társadalmat is veszélyeztetnék.
- Nemzetközi társadalom: államok elfogadják és többé-kevésbé tiszteletben tartják, a stabilitás minimumát garantáló normákat!

A VILÁGRENDSZER-ELMÉLET

- Immanuel Wallerstein: globális egyenlőtlenségek magyarázata. Világrendszer-elmélet. „A világgazdasági rendszer kialakulása”: nem lehet a nemzetállamot alapegységnek tekinteni, ezt a világrendszer tölti be.
- Két domináns forma: világbirodalom és világgazdaság. Erőforrások elosztása: világbirodalom: központosított politikai szervezet; világgazd: nincs egyetlen politikai hatalom, hatalmi központok versengenek, javakat piaci mechanizmusokon keresztül osztják el.
- 16. sz: felfedezések, modern kapitalizmus: világgazdaság: egész földön. Túllép az állami szerveződésekben: 1) centrum, 2) félperiféria, 3) periféria. Centrum: gazdaságilag domináns nyugati államok, periféria: függő, elmaradott, elsősorban harmadik világhoz tartozó államok; félperiféria: köztes pozíció, közvetítő funkció.
- „Függőségi elméletek”: markáns osztályjelleg: gazdag vs szegény országok -> Centrum jóléte összefügg a perif elmaradottságával, mert folyamatos értéktöbbletet von el. Nyugati országok: nem igazán érdekeltek a periféria felzárkóztatásában. Igazi mozgatórugó: felhalmozásban érdekelt tőke...

K. WALTZ ÉS I. WALLERSTEIN

A NEOREALIZMUS ÉS A NEOLIBERALIZMUS AZ EZREFORDULÓN

- Neorealizmus az ezrefordulón: globalizáció jelensége: hegemonia, kontroll, erőegyensúly. Nemzetközi politika elsősorban még mindig államok közötti politika.
- Globalizáció hatásai: konfliktusok: délszláv háborúk, Irak, Afg. Realizmus nem tűnik el!
- „Deffenzív” realizmus vs. „Offenzív realizmus: Deffenzív: nk-i rendszer anarchikus, status quo vs. offenzív: dinamikus külpolitika.
- Neoliberalizmus: 90-es évek, „demokratikus béke”, liberalizmus eszméinek terjedése, amerikanizálódás, globalizáció hívei.
- Neoidealisták: liberális elvek, de a nemzetközi intézményeknek sokkal demokratikusabbá kell válnia. Globalizáció: kritikusak, nagyobb társadalmi részvétel.
- David Held: a „vesztfáliei modellt” a „demokrácia kozmopol modellje” kell felváltani. EU
- Az euforikus remények – hidegháború vége – szertefoszlottak, idealista eszmék csökkenése.
- Alexander Wendt: realizmus és neoliberalizmus kritika: konstruktivizmus irányzata:
- A nk-i pol mindenekelőtt „társadalmilag megkonstruált” realitás, a nk-i kapcsolatokat elsődlegesen a politika világával kapcsolatos értékeink és feltevéseink befolyásolják. Az anarchiából az lesz, amit az államok tesznek vele. Az anarchia tényéből nem következik a hatalom maximalizálására való törekvés.
- Wendt: hibás az a megközelítés, mely szerint a politikai szereplők preferenciát és igényeit kizárólag a rendszer struktúráiból lehet levezetni, vannak belső tényezők is: kultúra és az eszmék szerepe.
- A rendszert végül is szereplők alakítják: az ő felfogásuknak, világképüknek tehát „konstruktív” szerepe van!

II. VÁLTOZÁS ÉS KONTINUITÁS: A NEMZETKÖZI KAPCSOLATOK TÖRTÉNETE

- Nemzetközi kapcsolatok története: változások nagyságrendje, ill. folytonosság ereje
- „Sui generis” vagy „dèjà vu”: „egyedi” vagy „látott”: Egyrészt az események szó szoros értelmében sohasem ismétlik magukat, másrészt sok hasonlóságot is találunk.

A KLASSZIKUS NEMZETKÖZI RENDSZER (1648-1789)

- Harmincéves háborút lezáró vesztfáliai béke (1648): nemzetállamok kialakulása, nk-i kapcsolatok szereplői. Korábban: birodalmak, fejedelemségek, hercegségek, városállamok. De most: hatalmukat megszilárdító nemzetállamok: szembe fordulnak a fragmentációval és az univerzalizmussal is.
- 17-18. sz: meghatározó nemzetállamok: Franciaország XIV: Lajos, a „Napkirály” (1643-1715). Spanyol örökösödési háború (1701-1713), utrechti béke (1713): hanyatlás. Spanyolo.: a korszak nagy vesztese: hanyatlás. Anglia: nagy nyertes, tengerentúli expanzió. Hollandia: tengerentúli terjeszkedés. Anglia <-> Hollandia. Anglia, 1688: „dicsőséges forr.”, ipari forradalom.
- Németföldön több száz fejedelemség, hercegség, grófság: Brandenburgi választófejedelemség → Poroszo. Soknemzetiségű Habsburg Birodalom (benne Magyarország). Belső gyengeség: centralista törekvések. Oszmán-Török Birodalom: kiszorul Magyarországról, deffenzíva. Északi háború után Svédország kiesik, de Oroszország megerősödik (Nagy Péter), Szentpétervár szerepe.
- 18. sz-ra „európai államrendszer”: egymással rivalizáló európai hatalmak. Emmerich Vattel: a „modern” Európa már „politikai rendszert” alkot. Bull: „európai nemzetközi társ”, „európai államok társadalma”.
- Osztrák örökösödési háború (1740-1748), hétéves háború (1756-1763) -> nagyhatalmak: szövetségi rendszerek kiépítése. Ideiglenes jellegűek.
- Diószegi István: „dinasztikus elv”: „Európa dinasztikus pol-i övezetekre oszlott, ahol a befolyásukat növelni akaró nagyhatalmak sorozatosan összeütköztek egymással.” Tengerentúli területek.

EURÓPA 1648-BAN

A „HOSSZÚ” 19. SZÁZAD (1789-1914)

- Francia forradalom, 1789:: a dinasztikus elvet a nemzeti elv kezdte felváltani. De keleten sokáig dinasztikus elv.
- Bécsi kongresszus (1814-1815): „Szent Szövetség”: feltartóztatni a polgárosodást, liberalizmust és a nemzettudat erősödését. Abszolút monarchiák: feudalizmus védőgátjai. Cári Oroszország: nagy népesség, gazd-i elmaradott., lengyel függetlenségi mozgalmak. Ausztria: nk-i status quo, Poroszország: vezető szerep. Franciaország: Bourbon restauráció. Anglia: erőegyensúly, a „világ műhelye”.
- 1848-49: forradalmak, nemzeti törekvések. Olasz egység 1861-től, III. Napóleon Frao-ja, Német egység: Ausztriát kiszorító „kisnémet” megoldás. Bismarck, 1871 Német Császárság. Francia-orosz szövetség. Habsburg Bir: soknemzetiségű, 1867 osztrák-magyar kiegyezés, nacionalizmus Közép-Európában. Hanyatló Török Birodalom. Balkán. Orosz-török háború 1877-1878. Berliini kongresszus. Bulgária, Szerbia, Románia, Montenegró.
- Nagyhatalmak gyarmati aktivitása. Afrika. Dk-Ázsia. Brit gyarmatbirodalom „ékköve”: India. Burma, Egyiptom, Szudán, búr háború (1899-1902) Dél-Afrika.
- Franciák: Észak-Afrika (Tunézia, Marokkó, Algéria), Indokína, Nyugat-Afrika.

EURÓPA 1815-BEN

A „HOSSZÚ” 19. SZÁZAD (1789-1914)

- Kína alávetése: félgymarmati státus, USA legyőzi Spanyolo-t, Japán legyőzi Oroszo-t.
- II. Vilmos 1888-tól Németo: gyarmatok iránti igény. Világhatalmi ambíciók, flotta.
- 1904 Nagy-Britannia és Franciaország: „entente cordiale”: Antant hatalmak: brit-fr-orosz együttműködés
- Németo-OMM és kezdetben Olaszó: „hármás szöv”

EURÓPA 1914-BEN

A „RÖVID” 20. SZÁZAD (1914-1990)

- Eric Hobsbawn: A szélsőségek kora: a rövid 20. sz. tört.
- Külpol-i cselekedetek: dinasztikus, nemzeti és osztályszempontok egyaránt, de fő szerepben nemzethez kapcsolódó törekvések.
- I. vh előtt: jelentékeny átrendeződések, USA erősödik, Németország: status quo megváltoztatása, első totális háború
- 1919: győztesek: felbomlott európai rend helyreállítása. Külpol-i döntések nemzeti kötöttsége Versailles-ben. Vesztesek megbüntetése: OMM felbontása, kíméletlenség. Trianon. Francia diplomácia megbosszulta magát: német revanstörekvések, destabilizálta Közép-Eu-t. Wilsoni elveket (önrendelkezés) figyelmen kívül hagyják. Kisantant-rendszer (Románia, Szerb-Horvát-Szlovén Kir., Csehszlovákia). Lengyelország.
- Háború alatt: angol-francia-amerikai szövetség, utána: USA izolacionizmus, Nagy-Brit: gyarmatok. Brit gyarmatbirodalom hatalmas: erőegyensúly.
- Németország: Adolf Hitler NSDAP, 1933. korábbi egyensúly felszámolása és német hegemonia.
- 1919 Népszövetség: „kollektív biztonság”: tehetetlen. Japánok mandzsúriai agressziója, fasiszta Olaszország Etiópiában, stb.
- „Megbékítési politika” kudarca: III. Birodalom: 1938 Anschluss, 1939 Csehszlovákia feldarabolása. 1938 München

A „RÖVID” 20. SZÁZAD (1914-1990)

- 1939 előtt Nyugat-Eu irányította világpolitikát. USA és SZU befelé fordult.
- 1939-1945: II. vh. Európa kivért és tönkrement. Európa nemzetközi pozíciója: erózió. Nk-i kapcsolatok bipoláris: A két superhatalom: USA és SZU. Bár együtt harcoltak a náciizmus ellen. De ideológiai és pol-i ellentétek: hidegháború. Egészen 1989-ig, a berlini fal ledöntéséig.
- Hidegháború: megoszlanak a vélemények a) csak „szokványos hatalmi pol”, nagyhatalmak mindig bizalmatlanok b) ideológiai ellentét: kapitalizmus és liberális demokrácia <-> marxizmus-leninizmus. Kölcsönös fenyegetés. Fegyverkezési verseny. Katonai arzenál, nukleáris fegyverek.
- Nyugat-Európa: rá volt utalva amerikai védernyőre. Orosz fenyegetés. Vörös Hadsereg, megszállt területek, kommunista pártok. Első berlini válság. 1949: NSZK és NDK. 1949: NATO, K-NY szembenállás
- 1950-1953 koreai háború
- Gyarmatbirodalmak felbomlása, dekolonializációs folyamat. 1947 India. (hindu India-muszlim Pakisztán). Palesztina Izrael 1948. Arab-izraeli háborúk. Neuralgikus pont.
- Afrikai gyarmatok függetlenné válása, háborúk: Indokína, Algéria

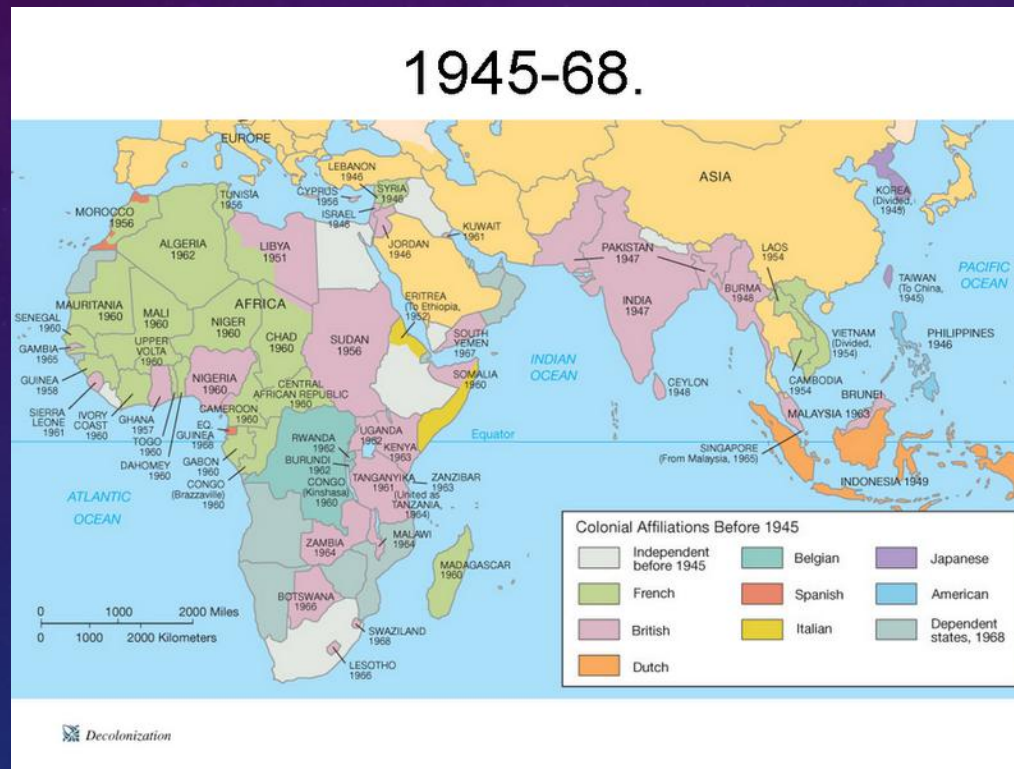

EURÓPA A HIDEGHÁBORÚ ÉVTIZEDEIBEN

A GYARMATI RENDSZER FELBOMLÁSA

1945-68.

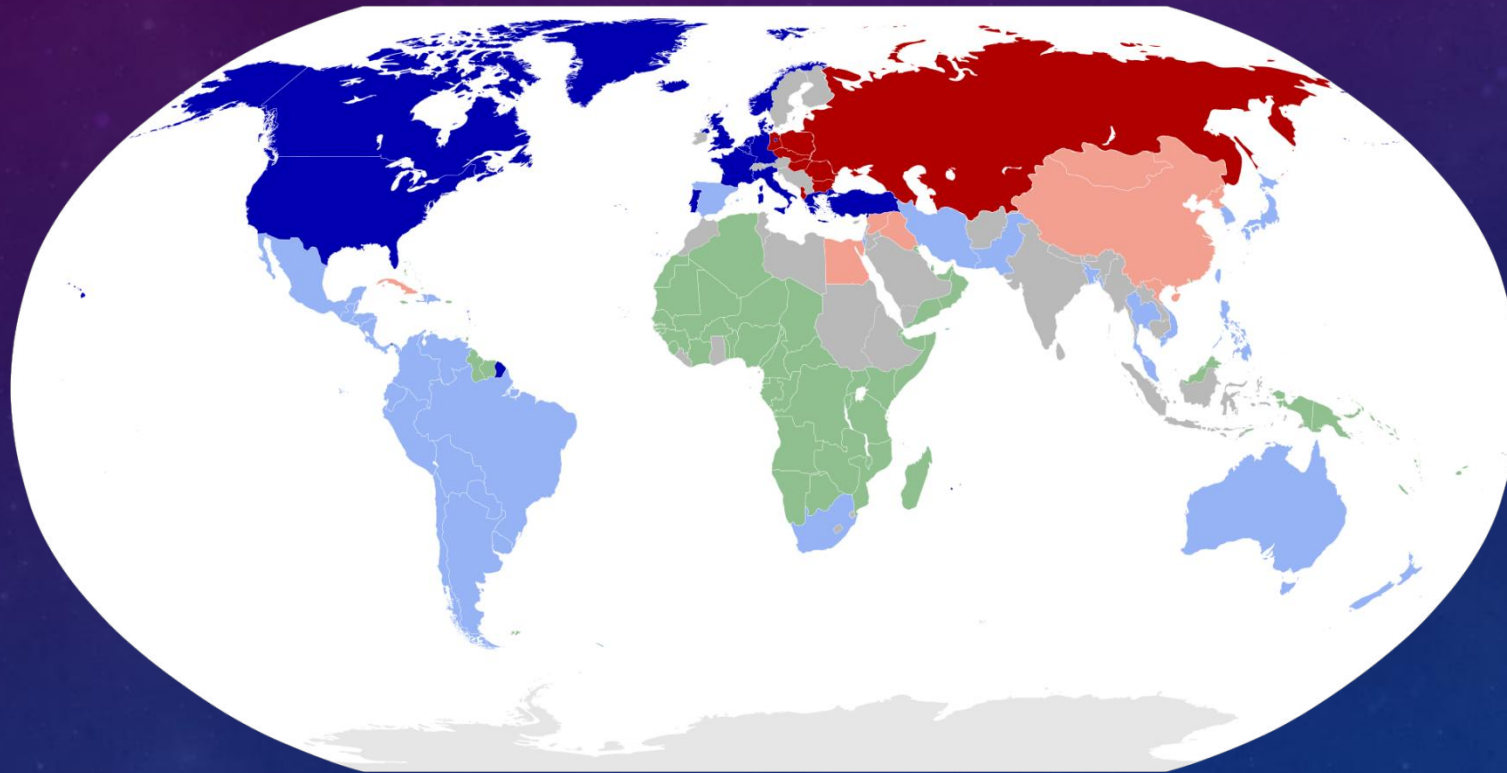

A „RÖVID” 20. SZÁZAD (1914-1990)

- Sztálin halála 1953, 1956: magyar forradalom és szabadságharc, szuezi válság. Nasszer elnök államosította a szuezi csatornát.
- 1962. kubai rakétaválság. Castro-Kennedy-Hruscsov.
- USA.: vietnami háború.
- SZU-Kína viszony feszült: Mao Ce-tung
- 1957: EGK->EU
- Hetvenes évek: „détente” enyhülés. Csökkent a két szuperhatalom közötti feszültség.
- De: fegyverkezési verseny, szövetségesek a harmadik világban.
- Helsink-i konferencia (1973-1975)
- Interkontinentális rakéták számának csökkentése: SALT-szerződések.
- Willy Brandt: „Ostpolitik”
- 1979: „második” hidegháború. SZU intervenciója Afganisztánban. NATO-VSZ: SS-20 <-> Pershing rakéták.
- Ronald Reagan: SZU a „gonosz birodalma”. Fegyverkezési verseny folytatása.

A KÉTPÓLUSÚ VILÁGREND 1959-BEN

A „RÖVID” 20. SZÁZAD (1914-1990)

- 1985. SZU: Mihail Gorbacsov: „peresztrojka”, „glasznosztj”. Hidegháború befejezése. Brezsnyev-doktrína a múlté. Helyette ún. „Sinatra-doktrína” („My way”): Kelet-európai országok: „a saját útjukon haladjanak”.
- VSZ szétesése, SZU felbomlása, a kommunizmus bukása. A „jaltai világrend” vége: Málta, 1989: Gorbacsov-Bush.
- A kommunista világrend teljes veresége. Hidegháború befejeződése. Szovjet blokk összeroppanása: Okok: komm. rendszer gazd-i életképtelensége, pol-i rendszer alkalmazkodóképességének hiánya, Nyugat növekvő gazdasági és technológiai fölénye, Reagan fegyverkezési programja (SDI).
- Komplex magyarázat: belső és külső okok egyaránt.

A HIDEGHÁBORÚ UTÁNI VILÁG

- Bipoláris világrend szétesése után: háromféle vízió a nk-i kapcs jövőjéről: a) liberális-optimista, b) realista, c) radikális-neomarxista.
- A) Francis Fukuyama: A történelem vége és az utolsó ember. A kommunizmus összeomlásával a pol-i ideológiák és rendszerek küzdelme véget ért: nyugati liberalizmus és a szabad piac győzelme.
- B) Realista elemzők kritikája és a tragikus történések: délszláv háború, ruandai népirtás, vallási radikalizmus megerősödése.

John Mearsheimer: Vissza a jövőbe: instabilitás a hidegháború után. Hidegháború befejeződése után: etnikai és vallási ellentétek: megnövekedése. Kockázatok és veszélyek.

Samuel Huntington: civilizációs kötelékek. A civilizációk összecsapása és az új világrend. (Később részletesen!)

Robert Kaplan: teljes nemzetközi káosz és anarchia

James Rosenau: „turbulencia”: a poszt nemzetközi szakaszba lépett világpolitika legjellemzőbb vonása: államok anarchiájához a nem-állami szereplők egyéni érdekből fakadó kiszámíthatatlansága.

- C) Rad baloldali Noam Chomsky: World Orders, Old and New.: felszínen végbementek változások, de a lényeg roppant keveset változott. Nk-i politika: gazdag országok maroknyi csop <-> harmadik világ szegény államai. USA: nem a demokrácia terjesztése, hanem a saját expanziója és multinacionális vállalatok terjeszkedése.

A HIDEGHÁBORÚ UTÁNI VILÁG

- USA az egyetlen szuperhatalom. Kapitalizmus világméretű győzelme.
- Zbigniew Brzezinski: A nagy saktábla.: „hard power” (katonai erő) kombinálása a „soft power”-rel (kulturális tényezők).
- 1990: Öböl-háború: Irak ellen.
- 2001. szept. 11. New York-i WTC ikertornyok lerombolása (Pentagon is): nemzetközi terrorizmus.
- G.W. Bush (2001-2009): „neokon” külpolitika: amerikai típusú demokrácia világméretű exportja, Irak, Afganisztán: az eredmények elmaradtak.
- Barack Obama: intervenciók leállítása, feszült orosz-amerikai viszony. Putyin. Ukrajna, szankciók. NATO keleti bővítés, szíriai polgárháború
- Donald J. Trump: „Make America Great Again”: erőt mutató külpolitika, „kizárólag magunkkal törődünk” izolacionizmus. Kilép a csendes-óceáni gazd-is megállapodásból (TPP), NAFTA újratárgyalása, EU-val elakad a szabadkereskedelmi megállapodás. NATO szerepe, kerítés a mexikói határra.

A HIDEGHÁBORÚ UTÁNI VILÁG

- Európa: Németország: berlini fal ledöntése (1989. november 9.) újraegyesítése (1990 október 3.), EU: maastrichti szerződés (1992), integráció elmélyítése, euró (2002)
- John Lukacs: Az „európaiság” tudatos vállalásához Európa hanyatlásának a felismerése vezetett.
- Kelet-Európa: nemzeti reneszánsz, kisállamok, nacionalizmusok feléledése, Jugoszlávia szétesése, Csehszlovákia kettéválása, az államok száma megsokszorozódik. Visegrádi Együttműködés.
- 2004: EU csatlakozás, 10 ország. Integráció gyenge pontjai és a továbblépés dilemmái. „Világgazd-i óriás, világpol-i törpe” – Kissinger. Délszláv háborúk: EU gyengesége. Európai Alkotmány tervezete: bukás. Lisszaboni szerződés, 2007-ben fogadják el.
- 2008-as világgazdasági válság, euróövezet tagállamok, különösen Görög. eladósodása. Államcsőd.
- EU: demokratikus deficit, nagyfokú bürokrácia: euroszeptikus erők. Brexit: David Cameron. Népszavazás az EU tagságról (2016).

A HIDEGHÁBORÚ UTÁNI VILÁG

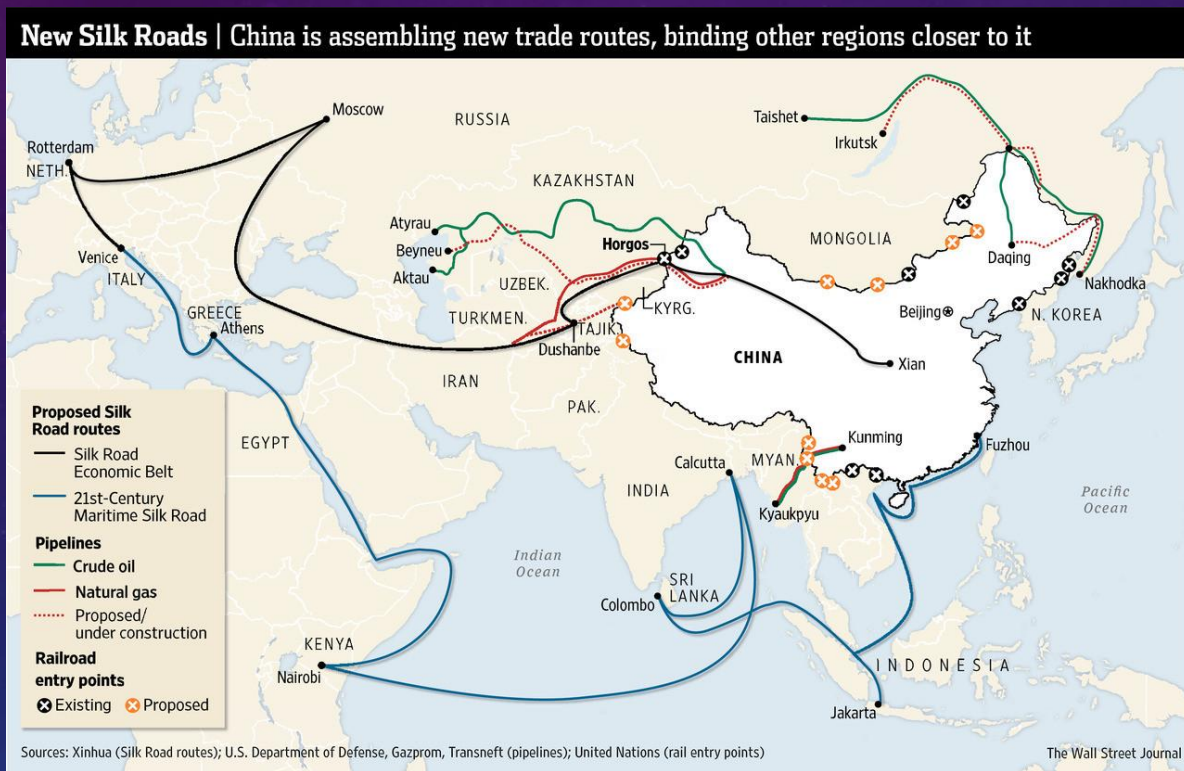
- Szovjetunió felbomlása. Borisz Jelcin elnöksége (1991-1999). Demokratizálódási kísérlet, hanyatlás.
- Vlagyimir Putyin (2000-2008, ill. 2012-től elnök, 2008-2012 között kormányfő). Keménykezű, autoriter, etatista, KGB-múlt, magas kőolajár, Gazprom, birodalmi ambíciók, 2014: Krím-fsz. Oroszországhoz csatolása. 2016: plutónium egyezmény felfügget, 2015 katonai intervenció Szíriában. Trump támogatása?
- 2015 Európa migrációs válság, kb 2 millió menekült és migráns érkezett. Szíria, Líbia, Irak, szubszaharai régió, balkáni és Földközi-tengeri útvonalak. EU nem volt felkészülve a rohamra. Szolidaritás hiánya. 2016-tól válságkezelés kiszervezése. Töröko. Balkáni tranzitországok. EU: Frontex. Idegenellenesség felerősödése. „Multikulturalizmus” dilemmái. Migrációs hullám: humanitárius és biztonsági kérdés is.
- 2020-2022 Covid-19 pandémia. Egészségügyi és gazdasági világválság. 550 M fertőzött, 6,350 M halott.
- 2022. február 24-től orosz-ukrán háború, amely lassan egy éve tart!
- Kína. Mao halála (1976). Teng reformjai. A világ 2. legnagyobb gazdasága, egypárti kommunista uralom. Modernizáció, de nem westernizáció! , 2001: WTO tagság. 1997 Hongkong visszacsatolása.

KÍNA NAPJAINKBAN ÉS A HARMADIK VILÁG

- Hongkong: egy állam-két rendszer. 2013: állam gazd-i szerepének visszaszorítása, 2016: szakítás az „egyke politikával”.
- Mearsheimer: „Kína felemelkedése nem lesz erőszakmentes, Kína uralni fogja Ázsiát, akár Oroszországot is, mint az USA a nyugati világot.
- Konfuciánus hagyományok, kínai nacionalizmus, kulturális felsőbbrendűség, „egy övezet- egy út”, új selyemút
- Kína: egyelőre nem annyira geopolitikai, inkább geoökonómiai stratégia
- A világgazdaság perifériáján: az emberiség nagyobbik felét tömörítő szegény országok, nem sokat hozott számukra a hidegháború vége. Segélyek, támogatások, a globalizáció egyelőre több kárral jár mint haszonnal. Radikalizáció. Vallási reneszánsz.

AZ „ÚJ SELYEMÚT” TERVEZETT IRÁNYAI

A VILÁG NAPJAINKBAN

III. A NEMZETKÖZI KAPCSOLATOK FOGALMA. A NEMZETKÖZI RENDSZER

- „Nemzetközi kapcsolatok” (international relations): számos megközelítés
- **A nemzetközi kapcsolatok lehetséges értelmezései:**
- Realista paradigma: államok közötti kapcsolatok, háború és béke, konfliktus és együttműködés. Hagyományos megközelítés: legnépszerűbb. Releváns egység az állam, nem pedig a nemzet. Nemzetközi kapcsolatokban kulcstényező az államiság.
- Mi teszi az államot képessé arra, hogy önállóan lépjen fel nk-i szintén? **Szuverenitás:** meghatározott terület feletti főhatalom birtoklása: nincs olyan magasabb szintű testület, amely utasításokat adhatna neki. Hagyományos felfogás: államok közötti kapcsolatok: anarchia. Nem káosz, csak egy formalizált központi döntési mechanizmus hiánya. Nk-i viszonyokban nincs olyan joghatóság, amely kötelező érvénnyel dönthetne a felmerülő vitás kérdésekben.
- Államok csak önmagukra támaszkodhatnak, „önsegélyező rendszer” biztonság fő szerepben.
- Más megközelítés szerint a nk-i kapcsolatok határokon átívelő tranzakciókkal azonosítják. Erőszak nem játszik akkora szerepet. Határokon keresztül naponta tranzakciók tömege zajlik: emberek, javak, eszmék áramlása. Az állam soha sem volt a nk-i kapcsolatok kizárólagos szereplője!

A NEMZETKÖZI KAPCSOLATOK ÉRTELMEZÉSEI

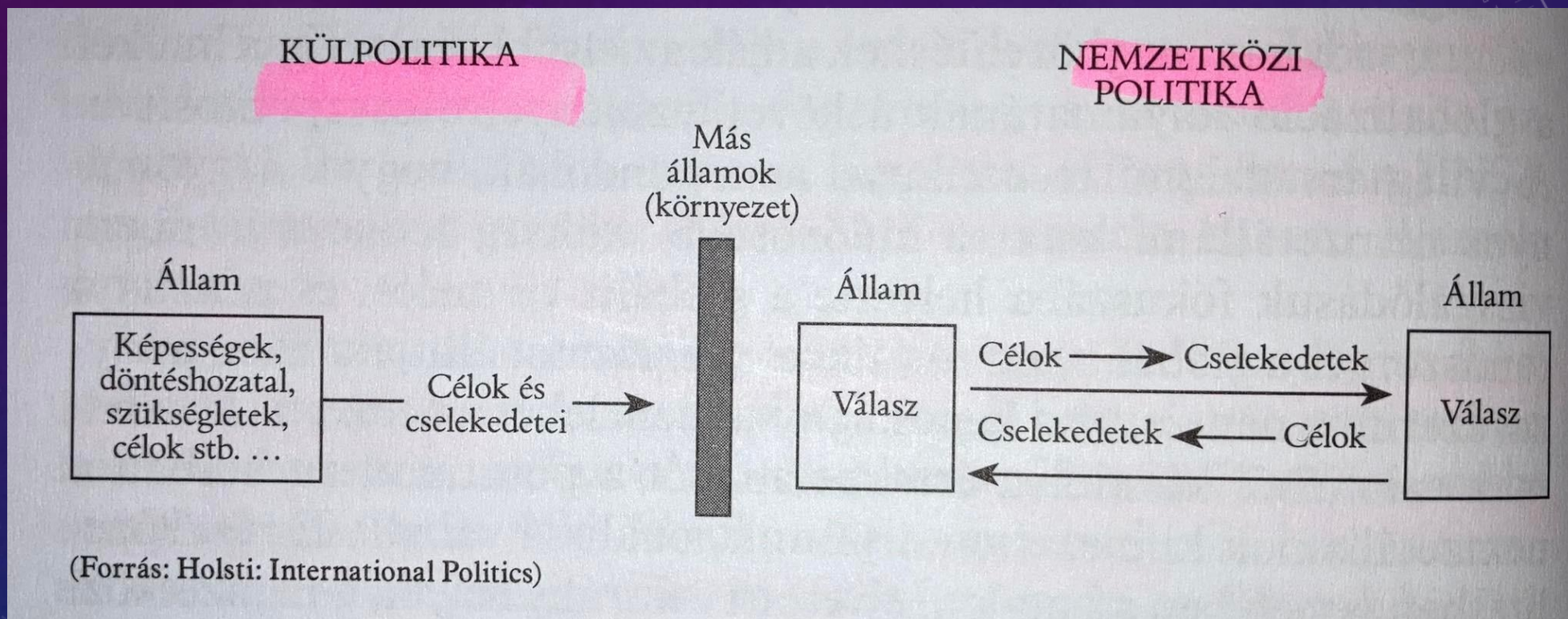
- „Transznacionális kapcsolatok”: államok kiemelkedő szerepben. Chris Brown: pragmatikus megállapítás. Semmiképpen sem tekinthetők az államok a nemzetközi kapcsolatok kizárólagos szereplőinek. John Herz: transznacionális szervezetek.
- Nemzetközi kapcsolatok: „világtársadalom” megközelítés: globalizáció folyamata, globális termelési és pénzügyi rendszer és kommunikációs hálózat. Nem lehet a nk-i kapcsolatokat a nemzeti társadalom szintjéből kiindulva értelmezni. A nemzetállamok diszfunkcionálissá válnak. A hatalom elveszíti centrális helyét, nk-i kapcsolatok: társadalomközi érintkezés.

KÜLPOLITIKA ÉS NEMZETKÖZI POLITIKA

- Kalevi J. Holsti: nk-i kapcsolatok: **külpolitika, nemzetközi politika és nemzetközi kapcsolatok**. Nk-i kérdésekkel foglalkozó tanulmányok többsége külpolitikai jellegű. Mikortól válik a külpolitika („foreign policy”) nemzetközi politikává („international politics”)? Előbbi esetében a hangsúly egy adott állam politikai céljaira és lépéseire kerül, míg az utóbbiban a két vagy több állam közötti interakciókra. A külpolitika egy állam akcióit jelenti, míg a nemzetközi politika az egyes államok akcióiból fakadó interakciók összessége.
- Ha a kutató azt vizsgálja egy adott állam miként viszonyul a külső környezethez, elsődlegesen a külpolitikára figyel. Ha viszont azzal foglalkozik, hogy a cselekedetek milyen nk-i reakciókhoz vezetnek: nemzetközi politika.
- Nemzetközi kapcsolatok fogalma: nk-i politikánál tágabb jelentésű: magában foglal minden olyan kapcsolatot amely az egyes országokban létrejön, akár kormányközi, akár nem. Nemzetközi kapcsolatok: egyes államok külpolitikai, nemzetközi gazdasági együttműködés alakulása, turizmus, kommunikáció vizsgálata. Nk-i kapcsolatok szereplői közötti interakciók főbb típusai:

KÜLPOLITIKA- NEMZETKÖZI POLITIKA

NEMZETKÖZI KAPCSOLATOK SZEREPLŐI KÖZÖTTI INTERAKCIÓK

Állam	↔	Állam
Állam	↔	Nem-állami szereplő
Nem-állami szereplő	↔	Nem-állami szereplő

AZ ELEMZÉS SZINTJEI

- David Singer: államok magatartásával magyarázzuk-e a nemzetközi rendszer működését, vagy fordítva?
- Két megközelítésmód: Waltz: „redukcionista” és „rendszer szemléletű”
- Redukcionista: kisebb és kisebb egységekre bontjuk kutatásunk tárgyát, egyre jobban megértjük.
- Rendszer szemléletű: az egész valójában több, mint részeinek összessége, részekből nem érthető meg az egész. Pl. erőegyensúly elmélete: államok viselkedésének magyarázatát magából a nemzetközi rendszerből kívánja levezetni. Államok lépéseinek vizsgálatában nem jut hely az országokon belüli tényezőknek (belpolitika, gazdaság, ideológia).
- A két szint mellett: individuális szint: döntéshozók személyei. Vezetők személyiségjegyei.

Hollis és Smith: individuális és állami szint közé bürokratikus szint.

HOLLIS ÉS SMITH: NÉGY LEHETSÉGES ELEMZÉSI SZINT

AZ ELEMZÉS FORMÁI ÉS MÓDSZEREI

- Nemzetközi kapcsolatok: tények leírása, oksági magyarázat keresése.
- Modernisták: 60-as évektől: tudományosság, de a természettudományoknál elvárható pontosság nem.
- Gondos megfigyelés és elemzés alapján valószínűségekre alapozó tendenciák.
- Tartózkodás a „preskriptív” azaz „előíró” megállapításokról.
- Általában nem találnak bizonyos szituációkra szóló kész „recepteket”.

A NEMZETKÖZI RENDSZER FOGALMA ÉS TÍPUSAI

- Nemzetközi rendszer definíciója: „de facto függetlenséggel rendelkező politikai egységek olyan együttese, amelynek tagjai meglehetősen nagy gyakorisággal és részben szabályozott, részben a szokásokon alapuló eljárások alapján működnek együtt.”
- Milyen szempontok alapján lehet a nemzetközi rendszert jellemezni?
- Holsti: öt aspektus
- 1. rendszer határait kell kijelölni: világosan felismerhető határok földrajzi, kulturális és politikai értelemben
- 2. számba kell venni azon egységek sajátos vonásait, amelyek a rendszert alkotják (kormányzati típusok, módszerek: erőforrások mobilizálása)
- 3. bármely nemzetközi rendszernek jól meghat szerkezete van, benne érvényesülő hatalomnak és befolyásnak, alá-és fölérendelt viszonyok, stb.
- 4. Interakciók formái alapján, amelyek a leggyakoribbak
- 5. szabályokat és szokásokat, amelyek a fentebb említett interakciókat egy adott rendszerben irányítják.

A NEMZETKÖZI RENDSZER FOGALMA ÉS TÍPUSAI

- Tipológia: a leginkább használható kritérium: az egyes rendszerek struktúrája, a hatalom, a befolyás és a dominancia mintázata.
- Öt alaptípus:
  - **1. hierarchikus**
  - **2. diffúz**
  - **3. diffúz-blokk**
  - **4. bipoláris**
  - **5. multipoláris**

HOLSTI TIPOLOGIÁJA

- 1. Hierarchikus: hatalom és befolyás egyetlen egységben koncentrálódik. Rendszeren belül hierarchikus elv. Hatalom: felülről lefelé. Dezintegrációs folyamat esetén: ambiciózus alárendelt egységek szervezhetnek.
- 2. Diffúz: hatalom és befolyás széles körben oszlik meg az egymással interakcióban lévő egységek között. Politikai egységek kb. azonos méretűek, erejűek. Nincs státushierarchia. Pl.: itáliai városállamok 15. sz., ill. a 18. sz-i Európa.
- 3. Diffúz-blokk: hasonlít a diffúzhoz, különbség: szövetségi rendszerek tagjai tartós függésbe kerülnek a blokkok vezetőivel szemben. Pl.: ókori Görög. Athén vezette szövetség és a peloponnészoszi szövetség. Európa az 1. és 2. vh. előtt.
- 4. Bipoláris modell: a katonai hatalom és a diplomácia tekintély kizárólagos jelleggel a két blokkvezetőnél összpontosul. Ezek kézbentartják a kisebb egységeket. Interakció és kommunikáció a két blokkvezető között. Konfliktusok, ideológiai különbség. Pl.: hidegháború
- 5. Multipoláris rendszer: kettőnél több hatalmi blokk: Rugalmasság a blokkok között. Pl.: Kína felemelkedésével. Szovjet-kínai viszony, ill. K-Ny-i szembenállás. Hárompólusú világ: Jelenleg is? Kína-USA (Nyugat)-Oroszország-India-egyéb országok? Mi lesz az EU-val?

IV. ÁLLAM, NEMZET ÉS A NEMZETI ÉRDEK

- Államok: nemzetközi kapcsolatok kiemelkedő jelentőségű szereplői
- Mi az állam?
- Georg Jellinek definíciója: „meghatározott terület és népesség felett gyakorolt főhatalom”.
- Az állam feltételezi a köz-és magánszféra (civil társadalom) elkülönülését, politikai tér centralizálását, olyan logika alapján, amely a klasszikus városállam és a birodalom működési elveitől egyaránt eltér.

AZ ÁLLAMI SZUVERENITÁS KORLÁTAI

- Szuverenitás: az állam formális értelemben egyetlen külső hatalomnak sincs alárendelve, s így döntéseit külső kontroll nélkül hozhatja meg. Nincs egységes „világfogalom”
- Szuverenitás: az állam teljhatalmát legitimáló elv: újkorban születik: állami főhatalom korlátlan és korlátozhatatlan jellege.
- Belső szuverenitás maradéktalan, külső szuverenitás? Ehhez nélkülözhetetlen a nemzetközi elismerés. Az államok többsége nem rendelkezik a teljes függetlenség tényleges gyakorlásához szükséges erőforrásokkal és képességekkel. Ezért formális az államok egyenlőségének elve.
- Milyen tényezőktől függ a szuverenitás érvényesítése?
- Geoffrey Stern: A nemzetközi társadalom struktúrája.

GEOFFREY STERN: A NEMZETKÖZI TÁRSADALOM STRUKTÚRÁJA

- **1. Földrajzi-geopolitikai helyzet.** Mackinder: „magterület, világsziget, belső félkör” „Eurázsia” „A földrajz a történelem kulcsa. Hausofer: négy „pánrégió”: „Pánamerika”, „Pánoroszország”, „Kelet-Ázsia”, „Euroafrika”. Bárdos-Féltoronyi M: „tenger és föld kettőssége mindig is alapvető” „tengeri beállítottságú”, „szárazföldi felfogás”. Földrajzi elhelyezkedés: érinti és befolyásolja a nemzetközi politikában való részvételét.
- **2. „Társadalmi mátrix”:** egyes államok nemzeti és kulturális homogenitása: kisebbségek, szeparatizmus
- **3. A politikai kultúra jellege és értékei:** nem mindegy, hogy dem, olig, vagy autorit eljárások. Domináns pol-i kult. sajátosságai.
- **4. A világgazdaságban elfoglalt pozíció:** gazdag Észak és szegény Dél. Méltányosabb gazdasági világtrend.
- **5. Katonai képesség:** szuverenitás korrelációban egy állam katonai erejével. Kisállam, középhatalom, szuperhatalom. Gazdasági és katonai erő: szoros kapcsolat, de nem mindig esik egybe.

Az állam a nemzetközi rendszer független egysége: az államot nem a nk-i rendszer teremtette, hanem inkább fordítva: a modern állam teremtette meg a modern nemzetközi rendszert.

Badie és Smouts: az állam „a saját képére formálva hozta létre a nemzetközi rendszert”

Nemzetállam válsága: a nemzetközi rendszer vált a legkevésbé kiszámítható politikai rendszerré.

ÁLLAM ÉS NEMZET

- Államok ki tudtak alakulni nemzetek nélkül, nemzetek pedig államok nélkül.
- Hogyan alakultak ki a nemzetek?
- 1. „Perennialista” elmélet: nemzetek öröktől fogva
- 2. „Modernista” elmélet: nemzetek a modernizáció szülöttei. Iparosodás, urbanizáció.
- Polgári fejlődés során a nemzet átvette a vallás legitimáló funkcióját. Modern polgári állam és nemzet. → Az állam legitimitását csak az biztosíthatja, ha a közhatalom a nemzet akaratára épül.
- Mi a nemzet? Sok megközelítés
- „Államnemzeti” vagy „közpolgári”: modern állam és nemzet kialakulása többé-kevésbé szinkronban. Nemzetet a közös államhoz tartozás alkotja, vagyis a nemzet azok közössége, akik ugyanazon a területen, ugyanazon a törvények szerint élnek.
- „Kultúrnemzet”: közös kultúra, szellemi közösség. Scruton: nemzet: a társadalmi tagság sajátos formája

ÁLLAM ÉS NEMZET

- Állam és nemzet kombinációja: nemzetállam: Nemzetnek arra a jogos igényére épül, hogy saját magát kormányozza a saját maga által megteremtett állam keretében. A két komponens sokszor nem illik össze harmonikusan. Pl.: egy állam határain belül több nemzet (Oroszország), egy nemzet több állam területén (magyarok).
- Multinacionális államok: sokkal több mint a nemzeti szempontból homogén államok. Pl.: Szu. fele volt orosz. Olaszország: Dél-Tirol. Trianoni Magyarország: határon túli magyarok. Kurdok: állam nélkül.
- Két Korea, korábban két Németország.

A NACIONALIZMUS KÉRDÉSE

- A nemzetközi rendszer kialakulása elválaszthatatlan a nemzetek születésétől, a nemzeti önrendelkezés gondolata: legitim doktrina.
- Nemzeti identitás: fontos szerep a külpolitika irányításában
- Nemzeti eszme: fontos és pozitív, de vissza is lehet élni vele.
- Nacionalizmus: számos nk-i konfliktus, sok helyen újra erősödik, globalizáció erősíti a nacionalizmust!
- Mi a nacionalizmus? Sajátos ideológia, egy politikai jelenség, mozgalom.
- Anthony D. Smith:
  1. Az emberiség természetes módon oszlik nemzetekre.
  2. Minden nemzetnek megvan a maga sajátos karaktere.
  3. A nemzetnek kell minden pol-i hatalom forrásának lennie.
  4. Az emberek csak nemzeti keretben élvezhetik a szabadságot.
  5. A nemzetek csak saját államukban tudnak kiteljesedni.
  6. A nemzet(állammal) szembeni lojalitás minden más lojalitással szemben elsőbbséget élvez.

A NACIONALIZMUS KÉRDÉSE

- Nacionalizmus: nemzetelvű politikai eszme, politikai gondolkodás és cselekvés. John Plamenatz: nacionalizmus akkor jelentkezik, ha egy nemzet identitását veszély fenyegeti. Nacionalizmus azon nemzetek reakciója, amelyek „kulturálisan hátrányban érzik magukat”.
- „Francia” (politikai és „Német” (kulturális) nacionalizmus.
- „Nyugati és keleti nacionalizmus”
- Ernest Gellner: a nacionalizmus „politikai elv, amely azt tartja, hogy a politikai és a nemzeti síknak egymást fednie kell”
- John Lukacs: a 20. sz. „legmélyebb szakadéka nemegyszer a patrióták és a nacionalisták közötti választóvonalon nyílnak meg”.
- Egyesítő nacionalizmus és szeparatista nacionalizmus: OMM, baszkok, katalánok, kanadai franciák, Skót Nemzeti Párt
- Nacionalizmus elfogadottsága: Közép-Európában magas, Oroszo., Töröko.: legmagasabb!

A NEMZETÁLLAM TÉRVESZTÉSE: AZ ÚJ KÖZÉPKOR?

- Globalizáció: a nemzetállamok hagyományos „vesztfáliei” rendszere végleg bealkonyult. Nincs értelme a nemzetállami szuverenitást fenntartani. Államok elvesztették döntéshozó képességük azon mértékét, amely megalapozza a szuverén minősítést. „Új medievizmus”, „új középkor”. Visszatérés a középkorhoz: amelyben a nemzetállamoknál kisebb és nagyobb egységek a főszereplők.
- Globalizáció: fikcióvá válik a nemzetállam. Államok cselekvési lehetőségei beszűkültek.
- Hagyományos „government” helyett „governance”: „kormány nélküli kormányzás” : állam hagyományos feladatkörét a gazdasági és társadalmi élet meghatározó szereplői veszik át. „Global governance” eszméje: formalizált világkormány nélküli globális kormányzás.
- Nemzetbiztonság: új megközelítés. Információk és eszmék szabad áramlása.
- Globális kommunikációs hálózatok és a nemzetközi mozgalmak: olyan lojalitások, amelyek keresztbe metszik a nemzetállami lojalitást.

A NEMZETÁLLAM TÉRVESZTÉSE: AZ ÚJ KÖZÉPKOR?

- Integrációkban való részvétel: döntéshozatali monopólium egyre nagyobb hányadának átadása → szuverenitás új, nemzetek feletti szintje.
- Globalizáció és regionalizáció: együttes támadása a hagyományos állam ellen.
- „Posztvesztfáliai paradigma”: territoriális államhatárok jelentősége csökken.
- Az állam alapjait azonban nem roppantotta a szuverenitás összeszűkülése: állam meglepő mértékben: életképesség! Globalizáció: sok állam tovább bővítette tevékenységi körét.
- Robert Gilpin: „A globalizáció korántsem annyira erős, kiterjedt és jelentős, mint amennyire azt sokan gondolják. A legtöbb nemzetgazdaság még mindig inkább független, mintsem globalizált. A nemzeti kormányok és politikák messze a legfontosabb meghatározói a piacot irányító szabályoknak és intézményeknek.”
- A globalizáció nem számolta fel az államot, viszont érintetlenül sem hagyta.

A NEMZETI ÉRDEK

- **Nemzeti érdek:** három markáns álláspont:
- 1. A nemzeti érdeket objektív módon egyszerűen nem is lehet meghatározni. Nemzeti érdek: teljesen szubjektív kategória.
- 2. Egy ország nemzeti érdeke túlságosan komplex fogalom ahhoz, hogy definiálni lehessen.
- 3. A nemzeti érdekekkel való foglalkozás ma már idejétmúlt dolog. Sőt, a nemzeti érdekekkel való túl sok foglalkozás veszélyes is lehet: nemzetek közötti konfliktus forrása.
- Ha megértjük a nemzeti érdeket, ki tudjuk kalkulálni a várható lépéseket, hogyan alakul a külpolitika.
- Mi a nemzet jól felfogott érdeke? A nemzeti érdek csak részlegesen szubjektív, de komplex.

A NEMZETI ÉRDEK

- 1. A nemzeti érdek nem létezik

Olyan szubjektív, csak a megfigyelők tudatában létezik. Nemzeti érdek nem is létezhet a társadalom nagyfokú heterogenitása miatt. Különböző csoportok: eltérő érdekek. Előfordul a politikai döntés utólagos igazolása a nemzeti érdekekkel.

- 2. A nemzeti érdek túlságosan komplex fogalom ahhoz, hogy a külpolitikai elemzésekben használni lehessen

Raymond Aron: „a konkrét célok sokasága lehetetlenné teszi a nemzeti érdek racionális meghatározását”.
Összetett dolog: operatív elemzésben nem lehet használni.

- 3. A nemzeti érdek destruktív dolog

Szükségszerűen destruktív-e a nemzetközi stabilitás szempontjából? Nemzeti önzés politikája. Nemzeti érdek nem azonos az agresszív nacionalizmussal. Nemzeti érdek vs. világközösség érdekei.

Nemzeti érdek lehetséges dimenzióinak a feltérképezése. Mit tekintünk valódi nemzeti érdekeknek? Sokféle érdek, gyakran ütköznek, rangsorolás.

A NEMZETI ÉRDEK DIMENZIÓI

- „Többségelvűség”
- Frederick Hartmann: nemzeti érdek tovább nem redukálható magja
- Nemzeti érdek tartalma folyamatosan változhat
- **1. A problémadimenzió:** fizikai biztonság, anyagi jólét, megfelelő politikai környezet biztosítása, nemzeti kohézió. Reális követelések. Állam legitim célja.
- A) fizikai biztonság: nemzetet alkotó emberek fizikai fennmaradása és biztonsága, Nemzet/állam területének a védelme. Biztonság túlhangsúlyozása. „nemzetbiztonsági állam” Edward Snowden, CIA
- B) anyagi jólét: emberek alapvető anyagi szükségletei (táplálék, lakás, ruha) kielégítése bármely nemzetnek az érdeke. Az önfenntartás elsődleges cél.
- C) nemzeti önrendelkezés: Rourke: „rokon egy nemzetnek azzal a szabadságával, hogy megválaszthassa saját szociopolitikai struktúráját” Nemzeti önrendelkezés. Világkormány által garantált globális biztonság?
- D) nemzeti kohézió: identitásérzés fontossága, társadalom fennmaradásához nélkülözhetetlen belső kohézió, amelynek védelme minden nemzet érdekében áll.

A NEMZETI ÉRDEK DIMENZIÓI

- **2. Az időbeli dimenzió:** rövid és hosszútávú érdekek. Az előbbieknek alá kell rendelődniük az utóbbiaknak.
- **3. A fontossági dimenzió:** értékelni az érdekeket: egyfajta hierarchia: képzeletbeli skála. Morgenthau: elsődleges és másodlagos jelentőségű.

A NEMZETI ÉRDEKEK ÉRTÉKELÉSÉNEK LEHETSÉGES SZEMPONTJAI:

	Hosszú távú Elsődleges-másodlagos	Rövid távú Elsődleges-másodlagos
Fizikai biztonság		
Anyagi jólét		
Önrendelkezés		
Nemzeti kohézió		

V. A KÜLPOLITIKA ELEMZÉSE: CÉLOK ÉS CSELEKVÉSEK

- „Külpolitika vége” tézis: egyes államok mozgásterének összezsugorodása → illúzió az önálló külpolitika
- Nem igaz! Léteznek nemzetállamok, nem beszélhetünk a külpolitika végéről sem.
- Külpolitika és belpolitika
- Krippendorff: külpolitika nincs, mert az valójában más eszközökkel folytatott belpolitika. A cél nem más, mint a rendszer fenntartása.
- USA: külpolitika a közpolitika (és nem a nemzetközi politika) része. Tény, hogy szorosan összefügg a belpolitikával. De az állam külső autonómiájának fenntartása a politikai tevékenységnek önálló ága.
- Realista hagyományok: külpol. elsőbbsége. Ranke: „a külpolitika primátusa”
- Állam működése: két környezetben: belső, amely a szuverenitás hatálya és külső, amelyet a nemzetközi rendszer, hozzá hasonló önálló szereplői alkotnak.
- Külpolitika: két metszetben: egyrészt konkrét külpolitikai cselekedetek és lépések, stratégiai és taktikai célok, másrészt abban, amelyben e célokat megpróbálják végrehajtani.

ORIENTÁCIÓK

- Holsti: külpol elemzések fogalmi kerete: nemzetállamok által folytatott külpolitika legfontosabb komponensei:
a) orientációk, b) szerepek, c) célok, d) cselekedetek

A) Orientációk

Orientáció: egy államnak a külső környezethez való egészen általános viszonyát értjük, azt az alapvető stratégiát, amellyel megpróbálja realizálni bel-és külpolitikai céljait. Nem egyetlen döntés, hanem döntések sorozata: összhang. Legalább háromféle orientáció 1) izoláció, 2) el nem kötelezettség, 3) szövetségkötés

1. izoláció: a nemzetközi rendszerbe a lehetséges legminimálisabb mértékben kapcsolódik be egy állam, legkevesebb diplomáciai és gazdasági kapcsolatok. Távolsgártás maximuma. Diffúz rendszerben van példa, ill. 20. sz-ban: Burma, Albánia, Észak-Korea.
2. el nem kötelezettség: egy állam nem kötelezi el magát katonailag és diplomáciailag. El nem kötelezettség nem azonos a semlegességgel. Semlegesség: a többi állam is elismeri, el nem kötelezettség: az állam csak maga választotta ezt, nincs garancia, hogy mások is elismerik. Pl.: 1955 bandungi konferencia: India, Jugoszlávia, Egyiptom, Kína, Indonézia, stb. (NAM).

ORIENTÁCIÓK

- 3. Szövetség kötése: katonai és/vagy diplomáciai szövetség: pusztán önerőből, saját erőforrásainkból nem tudjuk elérni céljainkat.
- Thuküdidész: a szövetségkötés legszilárdabb alapja a kölcsönös félelem.
- Ideiglenes és stabil struktúrájú szövetségek.

SZEREPEK

- Szerepvállalás csak azok kapcsán, akik aktivitást mutatnak... Néhány szerepfelfogás:
- - **regionális vezető**: az állam valamely régió irányítójaként: Németország, Török.
- - **regionális protektor**: egy nagyhatalom egy régióért – történelmi okokból – felelősséget érez: franciák Nyugat-Afrika, cári Oroszo. a Balkánon.
- - **a hit védője**: bizonyos értékek védelme és képviselése: USA: emberi jogok.
- - **a forradalom bátyája**: kötelesség a külföldi forradalmi mozgalmak támogatása: Mao Kínája, Szu., Castro Kubája, Khomeini Iránja.
- - **közvetítő**: egyes államok képesek vagy felelősek erre: Tito Jugoszláviája.
- - **példamutatás**: sikeres, mások számára követhető bel-és gazdaságpolitikával növelni az ország presztízsét. Mahathir Mohamed Malajziája.
- Egyes államok több szerepet is.

CÉLOK

- Holsti: 4 cél
- 1. **(nemzet) biztonság**: biztonság kérdése minden állam számára elsődleges.
- 2. **az autonómia fenntartása**: egy állam a bel-és külpolitikai döntéseket saját prioritásai alapján, vagyis külső kényszertől mentesen hozza.
- 3. **anyagi jólét**: korábban nem, 19. sz: „éjjeliőr-állam”, 20. sz: állam alapvető funkciója.
- 4. **státus és presztízs**: katonai erő, gazdasági-technológiai fejlettség, tudomány, sport.
- Miként csoportosíthatók a célok? Három kritérium kombinációja:
  - A) céloknak tulajdonított értékek
  - B) időtartam
  - C) követelmények a többi állammal szemben

CÉLKATEGÓRIÁK

- **1. Alapérdekekre épülő alapcélok**, amelyek teljesüléséhez az államok a létezésüket kötik és amelyek eléréséhez minden körülmények között ragaszkodnak. Pl.: britek tengeri dominancia, USA: Monroe-elv. Életbevágó fontosságú, rövid távú.
- **2. Középtávú célok**: gazdasági és társadalmi fejlődés nemzetközi vonatkozású lépésekkel, de más típusúak is, pl.: nemzetközi presztízs növelése, territoriális expanzió, ideológiai terjeszkedés.
- **3. Hosszú távú, „univerzális” célok**: tervek és álmok a nemzetközi rendszer átalakítására, erőviszonyok módosítására. Pl.: „új gazdasági világregend”

A KÜLPOLITIKAI CSELEKEDETEK ÉS A HATALOM KÉRDÉSE

- Külpolitikai tevékenység: nemcsak orientáció, szerepek, célok, hanem konkrét cselekedetek!
- Mi a cselekedet? A kommunikáció egy formája, amely arra irányul, hogy megváltoztassa – vagy éppen fenntartsa – a nemzetközi rendszer más tagjainak a politikáját. Lépések, jelzések.
- Mi a hatalom? J. Frankel: „a szándékolt hatások kiváltásának képessége”, az a képesség amellyel mások viselkedését eredményesen befolyásolni lehet. R. Dahl: az a képesség, hogy másokat vagy rávegyünk valaminek a megtételére, vagy pedig, ellenkezőleg, megakadályozzuk valaminek a megtételében.
- Nemzetközi politikában a hatalom: a nemzetközi élet valamely szereplőjének az a képessége, hogy – akár mások ellenében is – meg tudja valósítani saját célját.
- A nemzetközi kapcsolatokban a hatalom nem egy jól meghatározható központból ered, hanem az állam rendelkezésére álló társadalmi és gazdasági erőforrások összességéből.
- Morgenthau: a hatalom relatív jellege
- Potenciális (lehetséges) és pillanatnyi (aktuális) hatalom megkülönböztetése!

A KÜLPOLITIKAI CSELEKEDETEK ÉS A HATALOM KÉRDÉSE

- Adott pillanatban meglévő hatalom: amellyel egy állam egy meghatározott időpontban rendelkezik.
- Potenciális hatalom: amelyet – erőforrásaira támaszkodva – bizonyos időtartamon belül meg tud teremteni.
- Tényleges hatalom ↔ Szubjektíven érzékelt hatalom

F. SIMONDS: KÉPESSÉG ÉS BEFOLYÁS A NEMZETKÖZI KAPCSOLATOKBAN (1925-1930) (TÉNYLEGES HATALOM, ILL. HOGYAN ÉRZÉKELIK A TÖBBIEK)

Képesség	Befolyás
1. Egyesült Államok	1. Frao.
2. Németo.	2. Nagy-B.
3. Nagy-B.	3. Olaszo.
4. Frao.	4. Németo.
5. Szu.	5. Szu.
6. Olaszo.	6. Japán
7. Japán	7. Egyesült Államok

AZ ERŐFORRÁSOK RELEVANCIÁJA

- Erőforrások: nélkülözhetetlen elemei a hatalomnak
- R. Dahl: az erőforrásoknak a befolyáshoz való viszonyában a döntő elem az, hogy az előbbieket miként tudják a kitűzött célok érdekében mobilizálni. Erőforrások relevanciája: mennyi használható fel. Erőforrások mennyisége és minősége.
- Nukleáris erő példája. Önmagában keveset ér az erőforrás, ha nem tudják mobilizálni... (USA-É-Vietnam, vagy Irán)
- Nyílt erőszak: korábban sokszor, egyetlen módszer. Egy állam hatalmának a hiányosságait mutatja, ha nyílt erőszakhoz kell fordulnia (Reynolds).

A KÜLPOLITIKAI DÖNTÉSHOZATAL FOLYAMATA

- Folyamat sajátosságai, döntéshozatal módjai
- Beszélhetünk-e „a” külpolitikáról? Külpolitikai koncepció?
- Kissinger: „Mi Amerika álláspontja?” „Az emberek megpróbálnak egy olyan fokú racionalitást és következetességet tulajdonítani a külpolitikának, amellyel az nem rendelkezik.” „Olyan dolog, amit amerikai külpolitikának nevezhetnénk, nem létezik.”
- De vannak vezérelvek. Pl. R. Reagan: helyreállítani az USA tekintélyét világszerte. Iran-gate, 1985-86. Botrány.
- Graham Allison: A döntés lényege: 1962. kubai rakétaválság, milyen mechanizmusok mellett születtek meg a döntések. A külpolitikai döntéshozatal 3 modellje: a) **racióális cselekvő modellje (rational actor model)**, b) **a szervezeti cselekvés sajátosságait kiemelő modell**, c) **„bürokratikus politika” modellje**.

A KÜLPOLITIKAI DÖNTÉSHOZATAL FOLYAMATA

- A) előfeltevés: a külpolitikai döntések racionális válaszok egy konkrét szituációra, vagyis egy kormányzat mindig a leginkább célszerű döntést választja. A külpolitikai döntéseket úgy magyarázza, hogy azok a cél pontos meghatározásából vezethetők le, miután a cél eléréséhez vezető cselekvési módokat és eszközöket gondosan mérlegelték. A racionális cselekvő modellje feltételezi, hogy a helyzetet értik...
- A racionális cselekvés fontosabb lépései a következők:
  - 1. a döntést kívánó helyzet meghatározása a tények körültekintő figyelembevételével;
  - 2. a célok kijelölése;
  - 3. a célok eléréséhez vezető utak, megoldási alternatívák mérlegelése;
  - 4. a cél megvalósítását legjobban szolgáló alternatíva kiválasztása;
  - 5. a döntés végrehajtása;
  - 6. a döntés következményeinek mérlegelése.

A KÜLPOLITIKAI DÖNTÉSHOZATAL FOLYAMATA

- A) racionális cselekvő modell: kérdőjelek: nem számolunk a szervezeti és egyéni tényezőkkel, döntési folyamat komplex mivolta, információk egy része nem érkezik meg, stb. A „kell” szemlélet síkján mozog, inkább azt hogy miként kellene meghozni az ideális döntést, mint azt ténylegesen miként születnek a döntések..
- B) A „szervezeti folyamat” modellje (organisational process model): döntésekben racionálisnak egyáltalán nem nevezhető szempontok is közrejátszanak. E modellben nem az „állam” hozza a döntéseket, hanem különféle szervezetek. Saját működési mód, saját „intézményi memória”
- Allison és Zelikow: „standardizált eljárási mód”: Szovjetunió rakétatelepítése Kubában.
- C) A „bürokratikus politika modellje” (bureaucratic politics model): szakbürokrácia: „Hogy hol állsz, az attól függ, hogy hol ülsz” : az álláspontot jelentős mértékben befolyásolja a döntéshozó személyes pozíciója. Külügyminisztériumok: tárgyalás, hadügyminisztériumok: katonai erő. Bürokrácia: „erkölcstelenségben kevés dolog múl felül a földön egy kormányzati hivatalt” (Byrnes).

Összegzés: a racionális cselekvő modellje: külpolitikai döntések külpolitikai szempontok alapján; mind „a szervezeti folyamat” és „a bürokratikus politika modellje”: arra figyelmeztet, hogy a végül elfogadott döntésekben számos nem külpolitikai szempont is közrejátszhat.

A DÖNTÉSEK NEM RACIONÁLIS TÉNYEZŐI

- 1. Téves lehet a helyzet meghatározása: különbség a tényleges és érzékelt körülmények között, szelektív figyelem, kognitív disszonancia, a döntéshozók a környezetüket a valóságosnál ellenségesebbnek látják, saját szándékaikat vetítik másokra.
- 2. A veszélyérzékelés hibái: „legrosszabb elképzelhető variációból” (worst-case analysis), ill. nem vesznek észre valós fenyegetést, pl: Pearl Harbor, 1941. Múltbeli tapasztalatok („emlékkészlet”), tradicionális francia-német ellentét, de a politikai körülmények változnak, csoportszerveződések, „csoportgondolkodás” (group-think), a tagok alávetik magukat a konszenzusnak.
- 3. A célok kitűzésének hibái: nemzeti érdek vs. egyéni érdek. Választási szempont vs. külpolitikai szempont, pl.: Brexit, kubai rakétaválság.
- 4. A végrehajtás hibái: a racionális döntés végrehajtásában is komoly gondok mutatkozhatnak, bürokrácia alsóbb szintjein nem értik, ill. elszabotálhatják. „Szegény Ike!”

A KÜLPOLITIKAI DÖNTÉSEK TÍPUSAI

- Milyen területre vonatkoznak (nemzetbiztonság, gazdasági kérdések, stb.), milyen szituációban (válsághelyzet vagy normál körülmény)
- F. Pearson és M. Rochester: a külpolitikai döntések 3 típusa:
- **1. Mikrodöntések:** túlnyomó többség, rutin jellegűek a) csak egy szűk kérdésre, b) viszonylag alacsony kockázat, c) a kormányzati bürokrácia alacsonyabb szintjein
- **2. Makrodöntések:** nagyobb súly, alapérdek, elvi jellegű. Ált elvek kidolgozása, alternatívák. a) a döntés meghozatalának szükségességével előre számolnak, nem egy akut kihívásra adandó válasz, b) hosszabb idő, c) belpolitikai szereplők széles köre kapcsolódik be.
- **3. Válságdöntések:** speciális, fontos: a) nagy kockázattal járó helyzet, b) rövid időkeret, c) külpolitikai apparátus legmagasabb szintjén. A külpolitikai szintjén sokkal több a válságdöntés, a külpolitika jelentős része válságkezelésből áll. Túlzó.

VI. A KÜLPOLITIKA ESZKÖZEI: A DIPLOMÁCIA ÉS A GAZDASÁGI NYOMÁS

- A diplomácia egyidős az államokkal. A diplomácia nem tekinthető a külpolitika szinonimájának. Elsősorban a szuverén politikai egységek közötti kapcsolatok fenntartásának rendezett módja, vagy maga a tárgyalási folyamat.
- Latin „diploma” fémlapocska: úti okmány
- Sir H. Nicolson: „A diplomácia a nemzetközi kapcsolatoknak a tárgyalások útján való intézése”.
- Olyan „játék”, amelyben a résztvevők a saját céljaik érvényesítéséért küzdenek.
- Az államközi konfliktusok zöme nem jár együtt a nyílt erőszakkal. 1816-1976 között a súlyos nemzetközi konfliktusok egy tizedében volt háború.

A DIPLOMÁCIA MINT KOMMUNIKÁCIÓ

- A diplomácia magában foglalja az államok között kommunikáció teljes körét. Ha két fél beszél, akkor tárgyalásokat folytatnak, jelzések (nyílt vagy burkolt üzenetek) küldése. Pl.: kereskedelmi privilégumok–harckészültség.
- A világpolitikát a konfliktusok és együttműködések közötti feszültség uralja, akkor a diplomácia a háborúval együtt a két meghatározó intézmény egyike. Konfliktus – együttműködés (diplomácia)
- A két pólus (konfliktus és együttműködés), azaz a háború és béke között nincsenek merev határok, a diplomácia és háború sem egymást kizáróak, sokszor egyidejűleg, egymást erősítve
- White: „nukleáris diplomácia”, „kényszerítő diplomácia”
- Diplomácia és háború egyaránt része a külpolitika eszköztárának.
- Diplomácia alapfunkciója: a konfliktusok tárgyalások útján való rendezése egy komplex kommunikációs folyamat keretében.

WHITE: DIPLOMACY

	Világpolitika	
Konfliktus		Együttműködés
Háború		Diplomácia

A DIPLOMÁCIA TÖRTÉNETE DIÓHÉJBAN

- Diplomáciai érintkezés alapelvei már a „történelem előtti” törzsi társadalomban.
- Követek küldése. Sokáig csak meghatározott tárgyalások. Pápai udvar és bizánci császárság kapcsolatai: állandó képviselők.
- Reneszánsz Itália városállamai: állandó képviselők. Milánó küld először diplomáciai képviselőket. Csúcstalálkozók.
- Niccoló Machiavelli: A fejedelem. Mindig abból kell kiindulni, hogy az emberek eredendően rosszak és ravaszak.
- Vesztfáliai rendszer (1648): diplomácia fontossága megnő. Államok új rendszere. A diplomácia sajátos szakmává válik. Adminisztratív háttérintézmények, külügyminisztériumok. Arisztokrácia, nyelv a francia. Az egymással rivalizáló hatalmak diplomatái szót tudnak érteni egymással: társadalmi és kulturális háttér azonossága.
- Richelieu: francia külpolitika: tudatos külpolitikai stratégia. Szerződések pontos szövegezése.
- Francois de Callieres. 1716: Az uralkodókkal való tárgyalásról. Első diplomáciai kézikönyv.
- Követ definíciója: Sir H. Wooten: „a követ az a becsületes ember, akit azért küldenek külföldre, hogy az ország érdekében hazudjon”.
- Callieres: „tévedés azt feltételezni, amiként a közvélemény tenni szokta, hogy a jó nagykövetnek a csalás művésznének kell lennie.”

A DIPLOMÁCIA TÖRTÉNETE DIÓHÉJBAN

- Bécsi kongresszus, 1815: diplomáciai képviselők státusa és feladatköre, jogállása, követségi jog.
- Nagykövetek egymáshoz viszonyított rangja, a legrégebben szolgáló nagykövet a „doyen”.
- 19. sz: klassz diplomácia fénykora: Európa-központúság, nagyhatalmi politika dominanciája, elitek irányító szerepe, titkosság, bilaterális tárgyalások elsődlegessége.
- I. vh. Fordulópont a diplomácia történetében. Az európai világuralom vége. Új szereplők: USA és Japán. Kibővült a földrajzi színtér: 1907 hágai békekonferencián: 44 szuverén állam, jelenleg ENSZ. Napjainkban több mint 200 szuverén állam.

A DIPLOMÁCIAI KAPCSOLATOK JOGI KODIFIKÁCIÓJA

- 1961. Bécsi diplomáciai konferencia: máig hatályos kodifikációja. Szokásjog is fennmaradt kiegészítő jelleggel. A diplomáciai kapcsolatok létesítése és esetleges megszüntetése az államok diszkrecionális joga. A diplomáciai kapcsolatok a kölcsönös beleegyezés elvén nyugszanak.
- A nagykövetség a küldő államnak a fogadó állam területén működő közszolgálat, amelynek alkalmazottait kiváltságok és mentességek illetik meg. Pl.: hivatalos érintkezés szabadsága, személyi sérthetetlenség, amely kiterjed a büntetőjogi mentességre is. Képviselő helyiségeinek sérthetetlensége (pl: Mindszenty József bíboros az USA bp-i nagykövetségén kapott menedéket 1956-1971 között, teheráni USA nagykövetség elfoglalása, 1979, Bengázi incidens, amerikai konzulátus, 2012).
- A diplomáciai kapcsolatok megszakadnak, ha a két ország között hadiállapot áll be, de békeidőben is sor kerülhet: jogsértésre adandó válasz (apartheid-rendszer Dél-Afrika).

BILATERÁLIS ÉS MULTILATERÁLIS DIPLOMÁCIA

- 19. sz. dominánsan a kétoldalú kapcsolatokra épül, De nemzetközi kongresszusok jelentősége, 1815 Bécs, 1878 Berlin.
- 20. sz-tól multilaterális diplomácia: kitágul a megvitatandó témák köre: pl.: gazdasági és környezetvédelmi problémák, bilaterális szinten nehezen kezelhetők.
- Nemzetközi szervezetek számának növekedése. Harmadik világ országai ezeken a fórumokon érdekeik hatékonyabb érvényesíthetik.
- Globalizálódott világban megnőtt az igény, hogy szimbolikus formában multilaterális együttműködés valósuljon meg.
- Modern közlekedési és IT feltételek. Számítógépek, internet, e-mail stb.

NYÍLT ÉS TITKOS DIPLOMÁCIA

- Diplomáciai ügyek nyilvánosságának erősödése. Wilson elnök 14 pontja. Az egyezményeket a nyilvánosság bevonásával kössék meg.
- „A diplomáciai tárgyalások titkossága eleve rossz, mert nem egyeztethető össze a demokráciával” - vélemény.
- „A nyilvánosság egyáltalán nem segít a diplomáciának, sőt árthat” - vélemény.
- Titkos diplomácia vs. „nyílt diplomácia” („open diplomacy”), de ettől megkülönböztetjük a „nyilvános diplomáciát” („public diplomacy”).
- Nyilvános diplomácia: az ország nemzetközi megítélésének javítására irányuló tevékenység, azzal a céllal, hogy segítsen a diplomáciai sikerek elérésében. Közel a propagandához, de nem azonos vele!
- Nyilvános diplomácia: amit a politikai vezetők mondanak és tesznek
- Propaganda: azon üzenetek, amelyeket a különféle információs források bocsátanak ki a politikusok nyilatkozatainak az értelmezéséről.
- „Vezetők közötti” diplomácia: Csúcstalálkozók, Camp David-i egyezmény, 1978. Gorbacsov-Reagan, Jelcin-Clinton.

NYÍLT ÉS TITKOS DIPLOMÁCIA

- Veszélyek a „vezetők közötti” diplomáciában. Kissinger: a legnagyobb kudarcok és melléfogások: „Olyan elnökök, akik magukat tárgyaló szakembernek tartották”. „Ha elnökök tárgyalnak, nem maradnak egérutak.”
- Diplomácia társadalmi beágyazottsága: Rourke: „demokratizálódás” Klasszikus diplomácia: arisztokrácia. 20. sz: a törvényhozásnak és a közvéleménynek a diplomáciai tevékenység feletti ellenőrzése. Diplomáták: a társadalom szélesebb köreiből verbuválódnak.
- Diplomáták elvesztették közös hivatkozási pontjaikat; attitűdjeik a nemzetük kultúrájában gyökereznek.

A DIPLOMÁCIAI TÁRGYALÁS: ALKUDOZÁS

- Legfontosabb funkció: tárgyalás: olyan folyamat, amely során a felek javaslatokat tesznek kölcsönösen elfogadható megoldások kialakítása érdekében. Piaci alkudozás.
- Résztvevők céljai: minimum- és maximumhatárok. Az alkufolyamat során mindkét fél arra törekszik, hogy a végül elfogadott megállapodás a lehető legmesszebb legyen céljaik minimumától és a lehető legközelebb legyen céljaik maximumához. Azaz az ellenfelet a céljainak a minimuma felé kell szorítani, ezzel saját céljaink maximumához közelítve.
- Ígéreték és fenyegetések. Hihető és potens. Ha „A” állam nem hiszi el „B” fenyegetéseinek a komolyságát, akkor nem fog azok figyelembevételével cselekedni, ha egyébként tudja, hogy „B” rendelkezik a szükséges erővel.. A másik fél meggyőzése.
- Kissinger: „A komolyan vett blöff hasznosabb, mint egy olyan komoly fenyegetés (vagy ígéret), amelyet blöffnek tartanak.”
- Játékelmélet.

A DIPLOMÁCIAI TÁRGYALÁS: ALKUDOZÁS

- „Zéró-összegű játék” („zero-sum game”): egyik fél győzelme esetén a másik szükségszerűen veszít, mindent.
- „Változó összegű játék” („variable-sum game”): mind a két fél nyerhet valamennyit, még ha nem is egyenlő mértékben. Diplomáciai kapcsolatok túlnyomó többsége.
- „Fogolydilemma” Vallomás tűnik a legjobb stratégiának mindkét résztvevő számára. A csoport érdeke a kooperáció lenne, azaz a kölcsönös megtagadás.

A „FOGOLYDILEMMA”

	Egyik tagad	Egyik vall
Másik tagad	Mindketten 6 hónapot kapnak	Egyik szabad, másik 10 évet kap
Másik vall	Egyik 10 évet kap, másik szabad	Mindkettő 6 évet kap

A SIKERES TÁRGYALÁS TITKAI

- Roger Fisher: „Nemzetközi konfliktus kezdők számára” c. könyve: 6 tanács diplomáciai tárgyalásokhoz:
- 1. Döntsd el, hogy a másik fél vajon tényleg komolyan akar-e tárgyalni.
- 2. Próbáld megérteni a másik fél álláspontját.
- 3. Olyan javaslatokat tegyél, amelyek eléggé konkrét ahhoz, hogy a másik fél elgondolkozzon rajtuk és válaszoljon rájuk.
- 4. Ne becsüld le a tárgyalási folyamat procedurális (eljárési) és szimbolikus részleteit.
- 5. Ha egy vitás kérdés átfogó és teljes körű megoldása pillanatnyilag nem lehetséges, bontsd szét a problémát kisebb, kezelhetőbb és külön megtárgy részekre.
- 6. Sose sértsd meg vagy alázd meg a másik felet!

A DIPLOMÁCIAI TÁRGYALÁS: ALKUDOZÁS

- Diplomáciai tárgyalások jellege: az adott ország jellege, stílusa, politikai rendszere, politikai és kulturális értékrendje.
- Pl: brit diplomácia „boltosok” (shopkeeper): pragmatizmus, jó kompromisszum kidolgozása. Autoriter rendszerek (sztálini Szovjetunió, náci Németország): doktriner merevség, durva nyelvezet, propaganda, szlogenek, szerződések megszegése.
- A politikai rendszer jellege rányomja a bélyegét a diplomáciai stílusra.
- Kulturális tradíciók: japánok: ő álláspontjuk igazságos és méltányos, nincs alku, udvariasság.
- Kínaiak: egyértelmű és határozott.

A DIPLOMÁCIA FUNKCIÓI

- 1. A legfőbb a tárgyalás: „művészet és technikai tudás kombinációja”
- 2. Szimbolikus képviselő: megszemélyesítik országukat, nemcsak politikai hanem gazdasági, kulturális és társadalmi kérdésekkel is foglalkoznak.
- 3. A saját állampolgárok védelme: fontos kötelesség az őket küldő ország állampolgárainak védelme, rutin, de lehet katasztrófa, háború, stb.
- 4. Információk szerzése és értékelése: információk a külpolitika „nyersanyaga”: nyomtatott és elektronikus sajtó figyelése, kormányzati és parlamenti jelentések tanulmányozása, politikai, gazdasági és kulturális élet szereplőivel folytatott informális beszélgetések. Fogadások, egyéb rendezvények. Szubjektív benyomások. Bizonyos események vagy trendek előre jelzése elvárható.
- Diplomata információgyűjtése/kémkedés. „láthatatlan vonal a normál hírszerzés és a kémtevékenység között”
- 5. Részvétel a külpolitikai irányvonal kialakításában: folyamatos tanácsok, javaslatok. Értékelik és magyarázzák a fogadó állam belpolitikáját és nemzetközi törekvéseit. Döntéshozóknak is tekinthetők. Egy kormányzat nem mindig hallgat a diplomatáira.
- 6. A fogadó ország közvéleményének befolyásolása. Hazájuk számára minél több barátot szerezzenek. Helyi sajtó képviselőivel jó kapcsolat. Befolyásos értelmiségiek, művészek, közvéleményformáló emberek rokonszenvének megnyerése.

A KÜLPOLITIKA GAZDASÁGI ESZKÖZEI

- Világgazdaság. Gazdasági nyomásgyakorlás. Gazdasági erőforrások: mobilizálni lehet politikai célok érdekében
- K. Knorr: A következő feltételekre van szükség ahhoz, hogy azt mondhassuk „A” államnak gazd-i befolyása van „B” fölött:
  - 1. „A” államnak szilárdan ellenőriznie kell valamilyen gazdasági erőforrást, amelyre „B”-nek szüksége van.
  - 2. „B”-nek igen nagy szüksége kell, hogy legyen erre.
  - 3. Annak az ára, hogy „B” engedelmeskedik, kisebb, mint annak, ha nélkülöznie kellene az adott erőforrást.
- „B”-nek nemcsak érzékenynek kell lennie az „A” által jelentett veszély miatt, hanem sérülékenynek is kell lennie.
- A jutalmak felajánlása és a gazdasági büntetések kilátásba helyezése akkor igazán hatékony eszköz, ha
  - 1. a megcélzott országnak valóban szüksége van a jutalomra vagy valóban érdekében áll a büntetés elkerülése
  - 2. nem áll rendelkezésre (legalábbis könnyen) alternatív forrás vagy alternatív piac.
- Megéri-e a szankció alkalmazása „A”-nak? Pl.: olajválság, USA politikája.

VÁMOK, BOJKOTT ÉS EMBARGÓ

- 1. Vámok: hatékonyan jutalmazásra vagy büntetésre. Pl.: USA Tito-i Jugoszláviának. „legnagyobb kereskedelmi kedvezmény” („most favored nation”) státusz.
- 2. Kvóták: egyes árucikkek importjának az ellenőrzése, az államok vámok helyett bizonyos kvótákat állapítanak meg. Kvóták növelése vagy csökkenése segíthet vagy károsíthatja a gazdaságot.
- 3. Bojkott: ha egy kormány kereskedelmi bojkottot szervez egy másik országgal szemben, akkor vagy egy meghatározott árucikk importját állítja le, vagy az összes árucikkét (importtilalom).
- 4. Embargó: részleges vagy teljes kiviteli tilalom egy országgal szemben. Lehet speciális árukat (pl.: stratégiai nyersanyagok, vagy az áruk teljes körére (exporttilalom). Pl.: USA-Irán, EU-Oroszország.
- 5. Kölcsönös hitelek, valutamanipulációk: jutalmak: kölcsönök nyújtása, hitelek folyósítása, nagyhatalmak kedvelt eszköze. Valutaárfolyam manipulációja szintén.
- A kitűzött céloktól függ, milyen eszközöket használnak (gazdasági sérülékenység mértéke, fennálló szükséglet jellege, alternatív módszerek hatékonysága, válaszlépések lehetséges köre...).

A SEGÉLYEK TÍPUSAI

- Nemzetközi kapcsolatok: segélyek, mint a külpolitikai gazdasági eszközei. Nagy-Britannia, majd USA. Elméletileg négy fő típus: a) katonai, b) technikai, c) áru-és pénzbeli, d) fejlesztési kölcsönök.
- 1. Katonai segély: a szövetségek stabilizálásának hagyományos módszere. USA és SZU: iszonyatos összegek: szövetségeseknek és csatlósoknak. Saját biztonságukat is fokozták. Eszköz, szakmai képzés, alkatrész-utánpótlás.
- 2. Technikai segély: gazdasági javak és pénz helyett szaktudást és szakismereteket a rászorulóknak
- 3. Áru- és pénzbeli segély: közvetlen adományozás-ajándékozás. USA: Marshall-segély. Később áttértek hosszútávú, kedvező kamatozású hitelekre. Ma már csak természeti csapások, gazdasági vészhelyzet kapcsán.
- 4. Fejlesztési kölcsönök: segély? Piaci kamatnál alacsonyabb kamattal csak. A kölcsönök sajátos konstrukciók: Kamatok visszafizetése? Új kölcsönök? Adósságcsapda! A kölcsönhöz gazdasági feltételek is társulnak. Pl.: kölcsönből csak a kölcsönt folyósító állam cégeitől szabad vásárolni (donor államok saját üzleti köreiket segítik)

MILYEN POLITIKAI CÉLOKAT SZOLGÁLNAK A SEGÉLYEK?

- 1. Segélyek egyik célja lehet: adományozó ízlése szerinti politikai stabilitás, kormányaik pozíciójának javítása, egy rezsim külső vagy belső presztízsének erősítése...
- 2. Kikényszerítsék a segélyben részesülő ország bel- és külpolitikájának megváltozását. A donorok sokszor az érintett ország belpolitikájába avatkoznak be.
- 3. Segély lehet jutalom bizonyos politikai irányvonal választásáért, bel-, akár külpolitikai téren.
- 4. Arra is irányulhat, hogy a benne részesülők számára lehetővé tegye külpolitikai ambícióinak megvalósítását. Segélyezett ország és donor külpolitikai céljai egybeesnek. Pl.: USA → Pakisztán. Az megerősíti pozícióját a SZU-barát Indiával szemben.

VII. A NYÍLT ERŐSZAK: A HÁBORÚ

- A háború „a világtörténelem nagy paradoxonainak egyike”: mindenki elítéli, mégsem tud tőle szabadulni az emberiség.
- Freud: a háború a társadalmak vagy civilizációk éretlenségének a jele és bizonyítéka. Elkerülhetetlen a háború ismétlődése?
- Nemzetközi rendszer: alapvetően anarchikus, nemzetközi kapcsolatokban gyakrabban érv az alkudozás, rábeszélés, jutalmak vagy szankciók, mint a nyílt fegyveres erőszak.
- 278 háború 1480-1941 között!, emberiség 5000 éves történelmének 94%-ban volt háború.
- Termonukleáris háború elkerülése: hidegháború

MIÉRT VANNAK HÁBORÚK?

- Nincs olyan ok, amely egyet magyarázó lenne. Számos ok: K. Waltz:
- 1. individuális szintű elemzés: emberi természet gyarlósága, pszichológiai, szociálpszichológiai tényezők. Erőszak a gyerekek között. Háború szükségessége az emberi faj természetéből fakad. Háborúskodás: emberi agresszió, amely a stresszből vagy frusztrációból fakad. Vallásos gond: Szent Ágoston-Jung: háború az eredendő bűn következménye, a bűnös állapotból fakadó. De a háború társadalmi és politikai jelenség.
- 2. Állami (társ-i) szintű elemzés: miért nincsenek szüntelen háborúk? A háborúk nem annyira az önmagában vett emberi természetre, hanem az államok és társadalmak szerveződési sajátosságaira vezethetők vissza. A háború olyan okok következménye, amelyek az egyes országok belső helyzetével állnak összefüggésben. Belső konfliktusok „externalizációja” külsővé tétele. Kapcsolat a külső agresszió és a belső nyugtalanság, feszültség között. Kormányzatok: háború, hogy eltereljék a figyelmet a belső gondokról.
- Politikai rendszerek bizonyos típusai (autoriter, diktatúra) agresszívebbek és könnyebben robbantanak ki háborút. (I. vh. Németország, II. Vilmos császár). De demokratikus országok is háborúznak. Wright: az új államok könnyebben fordulnak erőszakhoz mint a régebbi, érettebb országok.

MIÉRT VANNAK HÁBORÚK?

- Politikai kultúrák: egyes kultúrák harciasabbak. De az államok és társadalmak mindegyik típusa háborúzott.
- Marx és Lenin: a kapitalizmus a háború végső oka.
- Mazzini: háború a nemzeti önrendelkezés megtagadásának következménye. Az államhatárok és nemzetek egybeesésével a háborúk megszűnnének.
- 20. sz: Nacionalizmus felelős a háborúkért. E. Kedourie: csak akkor számíthatunk a békére, ha a nacionalizmust megfékezzük.
- 3. Rendszerszintű elemzés
- Thuküdidész: háború: az anarchiára épülő nemzetközi rendszer minden tagjának szembe kell néznie. Strukturális realizmus: a nemzetközi kapcsolatokat, a háborúkat is a nemzetközi rendszer általános vonásai magyarázzák. Háborúk a nemzetközi erőegyensúly politika egyik potenciális eszköze.
- Erőegyensúly? Csak erőt lehet szembe állítani egy másik erővel. Stabilitás és kiszámíthatóság csak akkor, ha a rendszert alkotó egységek egyensúlyi állapotba kerülnek.
- Wight: Hatalom koncentrációja vagy kiegyensúlyozott megoszlása?
- Waltz: ha az államok racionálisan járnak el akkor erőegyensúly. Nagy hatalmak: „második legjobb” a saját dominancia után az egyensúly. Az erőegyensúly fennállása eredményezi a nemzetközi rendet!

A HÁBORÚ MINT A POLITIKA FOLYTATÁSA: CLAUSEWITZ KONCEPCIÓJA

- Katonai erőt nem csak nyílt fegyveres konfliktusban lehet érvényesíteni. 4, fokozódó erősségű szint:
- **1. diplomácia „megerősítéseként”:** demonstrálás, elég a potenciális ellenfél „lebeszéléshez”.
- **2. az ellenfél nyílt megfenyegetése:** diplomáciai csatornákon a másik félnek: katonai fellépéstől sem riad vissza + megemelik a bevethetőségi szintet.
- **3. a katonai erő demonstratív célú korlátozott alkalmazása:** fegyveres erők tényleges használata. „Csak” a megfélemlítés szándéka.
- **4. Közvetlen katonai akció: háború.** Erőszak alkalmazásának legmagasabb szintje. Katonai erők teljes bevetése, cél az ellenfél legyőzése.
- De a 4 szint kombinációja is előfordul: Pl.: Az USA Vietnámban.

CLAUSEWITZ ELGONDOLÁSA

- Carl von Clausewitz: „A háborúról”. A háború nem az erőszak öncélú megnyilvánulása, hanem **„valódi politikai eszköz, a politikai tevékenység folytatása más eszközökkel”**. Háború és béke közötti összefüggés: a háború nem a politikai vége, hanem annak egészen sajátos formájú továbbvitele. A háború tudatos, a költség és a várható haszon szempontjait összevető döntés eredménye, nagyon is politikai célokat szolgál.
- Clausewitz: 3 tényezők nyugszik a háború: a) az ellenség iránti ellenszenv, amelyet „nép” biztosít, b) a szükséges technikai feltételeken, amelyet a hadsereg biztosít, c) és a célok és terveken, amelyeket a politikai vezetés szab meg. Sem a nép, sem a hadsereg nem tarthat igényt az irányításra, a célok meghatározására!
- Lloyd George: „a háború túlságosan bonyolult dolog ahhoz, hogy a tábornokokra bizzuk”
- Clausewitz: elutasította az erőszak önkényes és szeszélyes alkalmazását, kiállt a fegyveres erők feletti civil kontroll eszméje mellett. A háború nem a diplomácia pótléka, a kommunikációs csatornának a háború alatt is nyitva kell tartani. A kompromisszum jobb lehet a harc folytatásánál, sőt a győzelemnél is.
- Clausewitz: a nemzetállamoknak saját érdekükben joguk van erőszakot alkalmazni a nemzetközi kapcsolatokban.

MÁS ELMÉLETEK

- B. B. de Mesquita: háború tudatos politikai döntés eredménye. 58 háborúból 42-ben a támadó fél győzött. Sokféle cél (földterület, politikai berend, hegemonia).
- Háborúk: tudatos, kalkulációk, „várt hasznosság” Mennyire hatékony?
- Akkor a legsikeresebb, ha olyan eszköz, amely kiegészíti a diplomáciai lépéseket, időt ad a vezetőknek a tartósabb rendezés kidolgozására:
- C. Weinberger: 6 olyan feltétel, amelyeknek fenn kell állni amerikai csapatok harcba vetéséhez:
  - 1. A katonai akciókra olyan területeken kerüljön sor, amelyeken .... elkötelezettség áll fenn.
  - 2. Az érzett és kinyilvánított elkötelezettségnek erősnek kell lennie.
  - 3. A katonai erő felhasználása akkor a legeredményesebb ha másik katonai erő ellen vetik be, és nem egy másik ország belpolitikáját befolyásolja.
  - 4. Katonai erő alkalmazása: jobb gyorsan és határozottan megtenni, mint fenyegetni és lassan kibontakoztatni az akciót.
  - 5. A célokat világosan meg kell jelölni.
  - 6. Nélkülözhetetlen, hogy a katonai akció széles körű belpolitikai támogatásban részesüljön.

A HÁBORÚ TÍPUSAI

- Háborúk sokat változtak: technológiai fejlődés, nemzettudat kialakulása.
- 19. sz. előtt: királyi házak, nemesi családok, csekély létszámú hadseregek. Francia forradalom: nemzetek közötti háborúk, harcok intenzitása, résztvevők száma, egész nemzetek háborúznak, tömegek. Elmosódnak a határok a katonai célpontok és a civil szféra között.
- Különbség polgárháború és államok (nemzetek) közötti háború között
- Háború intenzitása: **korlátozott háború – totális háború**
- **Tradicionális háború – nukleáris háború**
- Korlátozott háború: korlátozott cél, nem törekednek az ellenfél államának teljes felszámolására és a lakosság totális alávetésére. Hagyományos háború, tradicionális, nincsenek ABC-fegyverek, cél az ellenfél katonai erejének megtörése, nincs civil lakosság elleni támadás, háborúzás implicit és explicit „játékszabályai”: katonák és civil lakosság megkülönböztetése.
- Hadban álló és semleges államok éles megkülönböztetik
- Holsti: háború szabályai (ius in bello): 18. sz.-ban „intézményesítették” a háborút, felvilágosodás eszméi, tisztak azonos társadalmi háttérrel, egyik oldalt sem az elvakult gyűlölet hajtja, szenvedélyek hiánya és a méltányosságra való hajlam: békekötések.

TOTÁLIS HÁBORÚ

- 20. sz. megnő a háborúval foglalkozó jogszabályok száma. ENSZ Alapokmány, stb. Minél több jogszabály, annál jobban megsértik az alapvető humanitárius elveket. 20. sz: totálissá tette a háborúkat. I. vh.: államok a hadsereg hátországai, milliók harcolnak, állami ellenőrzés a gazdaság felett.
- Megnőtt a fegyverek pusztító potenciálja. 1948.: ENSZ: „**tömegpusztító fegyverek**” (WMD: weapons of mass destruction). Nukleáris potenciál elég a Föld kipusztításához.
- Kibővült a hadviselés köre. Háborúknak az egész népességre és gazdaságra való kiterjesztése. II. vh.: több polgári áldozat mint katona. Népiértások.
- Totális háború: számos fegyvernemmel. 1945 légbombázások: Drezda, Tokió, korábban: London, Coventry. 1945. aug. 6. és 9.: atomtámadás: Hiroshima, Nagaszaki, 1994: népiértás bozótvágó késekkel: Ruanda. 1995: Srebrenica.
- Fegyverkezési verseny, űrprogram, új típusú fegyverek, VSZ↔NATO, katonai kiadások nőnek (GDP 5-15 %)

A NUKLEÁRIS FEGYVEREK ÉS AZ ELRETTENTÉS DOKTRINÁJA

- Nukleáris háború: csak hipotetikusán, nem került rá sor. Nukleáris fegyverek megjelenése: minőségileg új szakasz.
- Nemzetállamok biztonsága illuzórikus. A nagyhatalmi státus egyik attribútuma.
- A két szuperhatalom: USA, majd SZU (1949), Nagy-B (1952), Franciaország (1960), Kína (1968). Öt állam, 1968-as atomsorompó egyezmény: legális atombirtoklás.
- Repülőgépek, anti-ballisztikus rakéták (ABM anti-ballistic missiles), 1972. szovjet-amerikai ABM-egyezmény, 1983. Reagan: Stratégiai Védelmi Kezdeményezés (SDI, Strategic Defence Initiative): „csillagháborús” tervek, rakétákat már az űrből...1999: USA: Nemzeti Rakétavédelmi Törvény (NMD Nationla Missile Defence Act).
- Atomfegyverek: elrettentő funkció: a fegyverek biztonsága - az ellencsapás lehetősége miatt – megakad az ellenfelet bizonyos lépések megtételében. „kölcönösen biztos megsemmisítés” (MAD, mutually assured destruction).
- Kiterjesztett elrettentés (extended deterrence): egy nagyhatalom megakadályoz egy másikat abban, hogy egy harmadik felet megtámadjon. USA: Nyugat-Európa nukleáris „védernyő”. De Washington kinyilvánítja: elsőként nem használ nukleáris fegyvert.

A NUKLEÁRIS FEGYVEREK ÉS AZ ELRETTENTÉS DOKTRINÁJA

- Több nemzetközi egyezmény a nukleáris fegyverek elterjedésének megakadályozására. De:
- 1998 India és Pakisztán, ill. Izrael is: nem csatlakozik az atomsorompó-egyezményhez. SZU felbomlása 1990-es évek: dezintegráció, veszély.
- Észak-Korea: 2005. Kísérleti robbantás, 2017 interkontinentális ballisztikus rakéta tesztelése. Kim Dzsong Un diktátor.
- Irán: urándúsítási program. NAÜ: 1-2 atombombához elégséges atomkészlet. Gazdasági szankciók. BT 5 állandó tagja + Németország – Irán tárgyalások: 2015 megállapodás.

KÉMIAI ÉS BIOLÓGIAI FEGYVEREK

- ENSZ: tömegpusztító fegyverek: kémiai és biológiai fegyverek. Kémiai anyag mérgező, elsőként 1917. Ypern, mustárgáz, 70 féle vegyi fegyver. Irakiak: ideggáz (szarin). 1993-as megállapodás: betiltotta a vegyi fegyverek gyártását és tárolását.
- Élő mikroorganizmus (baktérium, vírus) gyilkos hatását: biológiai fegyver (pl. lépfene), 1972: törvényen kívül helyezték. Valójában alkalmatlanok a hadviselésre, mindenkire veszélyt jelentenek.
- Mindkét fegyvertípus: terroristák részéről veszély!

A FEGYVERKORLÁTOZÁS TÖRTÉNETE RÖVIDEN

- Első és legsikeresebb: 1817: USA és Nagy-Britannia: amerikai-kanadai határ teljes demilitarizálása.
- Két hágai konferencia(1899, 1907), 1919: Népszövetség: nem sok eredmény
- 1957: ENSZ NAÜ, 1968: atomsorompó-szerződés (NPT, Nuclear Non-Proliferation Treaty)
- 1972: USA-SZU: anti-ballisztikus rakétákra von SALT-szerződés, 1979: SALT-II. Washington nem ratifikálja.
- 1987: közepes hatótávolságú nukleáris rakéták, összes 500-5000 km közötti hatótáv. rakétát megsemmisítése.
- 1996: nukleáris kísérleti robbantások minden fajtáját betiltották.

VISSZATÉRÉS CLAUSEWITZHEZ? A HADITECHNIKA FORRADALMA

- Haditechnika fejlődése és „forradalmasodása” (RMA „revolution in military affairs”): informatika, információs technológia, nanotechnológia, robotok. Célpontok kiválasztása.
- Polgári lakosság jóval hatékonyabban vonják ki a katonai műveletek köréből. Katonai célokra összpontosítanak: clausewitzi modell.
- 1991: Öböl-háború, 2001: Afganisztán, 2003: iraki intervenció: szétválasztják a katonai és civil célpontokat.
- Túlértékelni nem kell: számos civil áldozat, rakéta támadások és bombázások következménye: betegségek, tiszta ivóvíz hiánya, menekültek, további áldozatok...

VIII. INTERVENCIÓ ÉS PROPAGANDA. A TERRORIZMUS

- Nemzetközi kapcsolatokban informális, sőt nem legális formák is: **penetráció (behatolás) és intervenció**.
- Penetráció: nemzetközi kapcsolatok egyik szereplője „behatol” a másik fél által fenntartott belső struktúrába (hozzáfér pl. nem nyilvános információkhoz).
- Intervenció: e struktúrák befolyásolása.
- Penetráció és intervenció: általában kormányzatok, de transznacionális szereplők is: manipulálni a egy ország politikáját.
- Tömegkommunikáció forradalma és világgazdasági függőség → kedvezőbb feltételek: csökkentette a nemzetállamok „átjárhatatlanságát”. Globalizálódó világban az államoknak kevés eszközük van a kívülről érkező infiltráció megakadályozására.

A BEAVATKOZÁSI TÖREKVÉSEK MOZGATÓRUGÓI

- Más országok belügyeibe való informális beavatkozási törekvések. Dinasztikus külpolitika korszakában nem ideológiai okokból. Francia forradalom: háborúk, ideológiai okok. Szent Szövetség: politikai intervenció: leverjék a forradalmakat.
- 20. sz.: 200 felkelés vagy forradalom: minden második esetében külföldi beavatkozás, 50 esetben idegen állam interveniált.
- Sőt, nemzetközi válságok jelentékeny része: belső forradalomból vagy zavargásból: külső hatalmak beavatkoznak.
- USA és SZU: bipoláris rend: legnagyobb aktivitás
- 20. sz: intervenció sűrű alkalmazása:
- 1. új országok: jelentős eltérések állami és etnikai/nyelvi/vallási határok között. Törésvonalak → belpolitikai feszültségek, kisebb csoportok: külső segítség, külső hatalom támogatást nyújt. Lekötelezettségi viszonyok kisebbségi-ellenzéki csoportok és külföldi patrónusok között.
- 2. lojalitások áttevődtek külső hatalmak iránt. Francia forradalom: „felszabadulást” hoz, később helyi kommunista pártok támogatás SZU-tól és Kínától. Ezek a csoportok lojalitás a külföldi állam iránt.
- Továbbá forradalmi célú kormányzatok szívesen támogatnak csoportokat. Pénzzel, propagandával, kiképzéssel, operatíván. Pl.: náciák, kommunisták, Iráni Iszlám Köztársaság.

AZ INTERVENCIÓ TÍPUSAI

- Rourke: **a) passzív penetráció, b) manipulatív intervenció, c) kényszerítő intervenció**
- 1. Passzív penetráció: információgyűjtés, nemzetközi rendszer minden szereplője, alkalmazott technikák: nyílt és titkos módszerek. Információgyűjtés nagyobb részét nyílt módszerekkel, egyszerű, alapos megfigyelés, különbség demokratikus és nem-demokratikus, totalitárius vagy autoritárius rendszerek között!
- Nyilvánosságra hozott adatok „monitorozása”: elemzések, fényképfelvételek
- „Emberi hírszerzés” (HUMINT: human intelligence), „elektronikus hírszerzés” (ELINT: electronic intelligence)
- Hírszerzők, történetek, Kim Philby brit kettős ügynök →SZU
- Elektronikus hírszerzés: lehallgatások, nemzetközi épületek, 2013: amerikai Nemzetbiztonsági Ügynökség (NSA: National Security Agency) számos szövetséges európai ország ellen. Továbbá: Julian Assange, Edward Snowden, Pegazus szoftver.

AZ INTERVENCIÓ TÍPUSAI

- 2. Manipulatív (erőszak nélküli) intervenció: egy ország többféle módon manipulálhatja egy másik állam belpolitikáját:
- A) egy meghatározott politikai csoportnak, vagy vallási és etnikai kisebbségek támogatásával
- B) propagandával

Propaganda:

- Tömegkommunikáció: közvélemény. Tömegek emancipálódása, bekapcsolódása a politikába: meggyőzés célpontjai. Kormányzatok üzeneteiket az érintett országok egész társadalmának.
- 20. sz.: felértékelődik a külpolitikában a propaganda jelentősége
- Mi a propaganda? Olyan kísérlet egy másik állam befolyásolására, amely erősebben épít az érzelmekre, mint a logikus érvekre vagy a száraz tényekre.

PROPAGANDA

- T. Qualter: „A propaganda tudatos törekvés egyének vagy csoportok részéről arra, hogy a kommunikáció eszközeivel alakítsák, ellenőrizzék vagy megváltoztassák más csoportok attitűdjeit, azzal a céllal, hogy egy adott szituációban az így befolyásoltak reakciója a propagandista által kívánt irányban haladjon.”
- Hitleri Németország és sztálini Szovjetunió propagandája
- A propaganda négy elemből tevődik össze:
  - 1. a kommunikátorból, akinek az a szándéka, hogy megváltoztassa mások véleményét és magatartását,
  - 2. a kommunikátor által használt – írott vagy szóbeli – szimbólumokból,
  - 3. a kommunikáció eszközéből,
  - 4. a közönségből, vagy „célcsoportból”.

PROPAGANDA

- Nemzetközi ügyek iránt kevesebben érdeklődnek, a külföldre irányított propaganda jelentős része nem éri el az átlagembert.
- Megtalálni a célba vett társadalom kulcscsoportjait, akik fogékonyak lehetnek az üzenetekre.
- Meggyőzés: nincs ellenérzés, osztják a kommunikátor attitűdjét.
- Fiatalabb korosztályok körében, a legtöbb ember nem rendelkezik kellő háttérinfóval.
- Propaganda hatékonysága: „zenekari elv”: tudatos összehangolása a propaganda elemeinek, „orkesztráció”.
- Némi személyes előny a „célpont” számára.
- Szelektív észlelés elmélete: figyelmen kívül hagyni, ha a saját véleménynek ellentmond.
- Bipoláris világrend: különleges jelentősége van: SZER (Radio Free Europe- Szabad Európa Rádió), Szabadság Rádió, USIA (Egyesült Államok Információs Ügynöksége, PR cégek, Russia Today- orosz propaganda, Kína-Tajvan, a „kínai modell” népszerűsítése.
- Sokan hisznek a propagandában és komoly összegeket áldoznak rá.
- Nem szabad túlértékelni a jelentőségét! Legjobb propaganda az igazság megmondása...
- Hazudozás, „fake news”, részigazság-elemek, vitatott tényből cáfolhatatlan tény, stb.

3. KÉNYSZERT ALKALMAZÓ INTERVENCIÓ

- Többféle: gazdasági szankciók, fegyverek alkalmazása
- Legdurvább eset: egy ország egy másikba küldi fegyveres erőit az ottani politikai folyamatok befolyásolására.
- Pl.: katonai intervenció: 1956: Magyarország, 1968: Csehszlovákia, 1979: Afganisztán, 2014: Oroszország „nem hivatalos” beavatkozása Krímben és Kelet-Ukrajnában.
- Nyílt háború: 1991: Öböl-háború.

A TERRORIZMUS: AZ INTERVENCIÓ RENDHAGYÓ FORMÁJA

- Nemzetközi terrorizmus: 1970-es évektől.
- 2001. szept. 11. New York, Washington, WTC ikertornyok leomlása, Pentagon: új dimenzió!
- G. W. Bush: „más ellenséggel állunk szemben, mint amilyennel eddig valaha is szemben álltunk”
- „9/11 típusú” merényletek: Nyugat-Európa, főleg Franciaország, Nagy-Britannia, Németország, de pl. madridi merénylet is és Brüsszel.
- Jelenleg az USA haderején kívül egyedül a terrorizmus képes a világ bármely pontján igazi fenyegetést kifejteni.
- Terrorizmus: a háború clausewitzi koncepciójának tökéletes ellentéte: nincsenek konkrét politikai célok, félelemkeltés, többnyire nincsenek határozott követelése, nincs tárgyalás, alku, az erőszak öncél lesz.
- De a terroristák mégsem céltalanul ölnek, az erőszak eszköz valamilyen cél eléréséhez. „A terrorista nem azt akarja, hogy sok ember haljon meg, hanem azt, hogy sok ember figyeljen és hallgasson rá.”
- A nyilvánosság befolyásolása.
- C. Townshend: „a háború és terrorizmus fő különbsége működési logikájukban: a háború kényszerítő erejű, míg a terrorizmus hatáskeltő.

TERRORIZMUS

- „Jaj, csak mi ne!” pánikhangulat, brutalitás, nincs lehetőség önvédelemre, a „rezonáns tömeg” nyomást tud gyakorolni a kormányzatra
- Fejlett nyugati világ információs infrastruktúrája és hálózata: hatékonyakká válnak.
- Akciók gyakran szimbólumok ellen (jelentős létesítmények, közismert személyek ellen).
- Terrorizmus: nincs konszenzus. Terrorizmus ↔ Szabadságharc
- Relativizáló álláspont: könnyen felmentést kapnak.
- Definíció: „a terrorizmus olyan erőszakos cselekményeket jelent, amelyeket egyének vagy csoportok politikai indíttatásból követnek el valamely állam működésének megbénítása, ill. a fennálló hatalmi viszonyok megváltoztatása céljából.”
- F. Perez: „az erőszak olyan használata, amely politikai zsarolásra, kényszerítésre és publicitás szerzésére irányul egy politikai ügy érdekében”
- Terrorista cselekedetek valamely politikai ügy nevében
- Terroristák: „harcosok” valamely közügyért
- Terrorista háborút hirdet azokkal szemben, akiket ellenségének tart. A békét háborúnak definiálja.

TERRORIZMUS

- A terroristák szerint: igazságtalanság van, melyet orvosolni kell.
- Terroristát el kell határolni más erőszakos bűncselekménytől, amely véres, de nélkülöz politikai motívumot (a maffia nem terrorista szervezet pl.)
- Terrorizmus politikai fogantatása. A terrorista nem vaktában és céltalanul lő.
- Az általa szolgálni kívánt politikai „ügyek” csoportosítása:
  - 1. új államok létrehozásának szándéka (pl.: baszk ETA)
  - 2. egy bizonyos terület, földrész felszabadítása (pl.: északír IRA, kurd PKK)
  - 3. egy politikai rendszer megdöntése (pl.: nyugat-német RAF, olasz BR)
  - 4. a nemzetközi politikai és gazdasági rendszer teljes átalakítása (pl.: al-Kaida, ISIS)

TERRORIZMUS

- Célpontjai tipikusan nem előre meghatározott személyek, véletlenszerű. Pl.: a New York-i WTC dolgozói, madridi pályaudvar, londoni metró, berlini karácsonyi vásár, nizzai tengerpart.....
- 1970-80-as évek: Nyugat-Európa: Vörös Hadsereg Frakció (RAF), Vörös Brigádok (BR), Ír Köztársasági Hadsereg (IRA), baszk ETA, stb.

AZ „ÚJ TÍPUSÚ” TERRORIZMUS

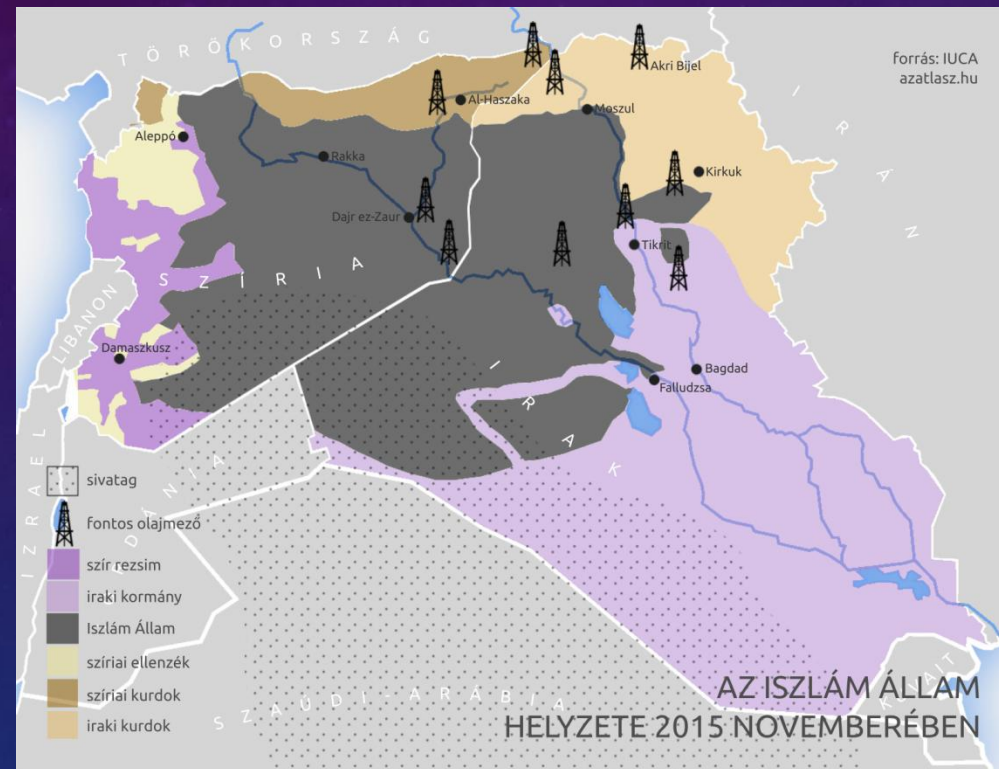
- Szeptember 11. Oszama bin Laden vezette al-Kaida: globális hatalmi viszonyok erőszakos átalakítása, ISIS később.
- Legfontosabb célpont a „távoli ellenség”, a Nyugat.
- Öngyilkos akciók bevett gyakorlat, gondos tervezés, akciók egymáshoz közeli helyszíneken, párhuzamosan történő végrehajtása, helyi szélsőséges erők közreműködése.
- Vallás jellegű: iszlám fundamentalizmusra történő hivatkozás, de az iszlám fundamentalizmus nem egyenlő a terrorral!
- Terrorcselekmények: „valamilyen teológiai igényre vagy parancsra adott válaszként” „a világiaktól eltérően a vallási terroristák gyakorta törekednek a tág értelemben meghatározott ellenség megsemmisítésére. Erőszaknak nincs semmilyen racionális alapja.
- Paradox módon szemben áll a Nyugattal, de épít a technikai vívmányokra, fegyverekre, IT, internet, social media.
- Terroristák megpróbálnak tömegpusztító fegyvereket is gyártani/szerezni.
- Terrorizmus globalizálódása: a nemzetközi hálózatok komoly lokális támogatás is.
- ISIS: európai országok állampolgárai is szép számmal: „multikulturális modell” kudarca?

ISZLÁM ÁLLAM (ISIS, DAESH)

- Oszama bin Laden: 2011: Pakisztánban megölték.
- 2014: Abu Bakr al-Bagdadi terroristavezér: Iraki és Levantei Iszlám Állam/Iraki és Szíriai Iszlám Állam (ISIL/ISIS) Irak és Szíria területén „kalifátus”. Rakka, Moszul
- 2011-es „arab tavasz” kudarca, ISIS célja: a világ összes muszlimjának hódolata, Bagdadi Kalifátus.
- Brutális zsarnokság, lefejezések, kegyetlenkedések, gyilkosságok, fosztogatások.
- Sem jogi, sem politológiai értelemben nem állam! Premodern és posztmodern jegyek, nemzetközi élet nem állami szereplői körében.
- Bevételek: olaj illegális eladása, emberrablások, fosztogatások.
- Nemzetközi terroristahálózat „franchise terrorizmus”: nagyobb veszély a nemzetközi biztonságra. Nagymértékű szabadság, „egyéni dzsihád”. 2015 Párizs, Bataclan színház merénylet, 2016 Nizza, 2017 Manchester, London.
- USA és szövetségesei: ISIS bombázása, 2015: Oroszország is beavatkozik, 2017: ISIS defenzíva, Moszul, Rakka elvesztése, al-Bagdadi halála.

ISZLÁM ÁLLAM (ISIS, DAESH), 2015

TERRORIZMUS ELLENI KÜZDELEM

- Összehangoltabb nemzetközi fellépés kell!
- Állam nem ellenőrizhet minden nyilvános helyet és nem kutathat át minden magánlakást.
- Személyi szabadságjogok ↔ Nemzetbiztonság
- Terrorveszélyre tekintettel a szabadságjogok átmenetileg vagy tartós jelleggel korlátozhatók.
- Terrorizmus elleni harc: háború eszköztárát alkalmazza a hagyományos bűnüldözői intézkedések helyett

IX. JOG ÉS ETIKA A NEMZETKÖZI KAPCSOLATOKBAN

Megjegyzés: Önálló nemzetközi jog tárgy is lesz a képzés során!

- Van-e nemzetközi jog?
- A nemzetközi jog forrásai
- A nemzetközi jog érvényesítésének lehetőségei
- Etika a nemzetközi kapcsolatokban
- 1. A morális elvek alkalmazása melletti érvek
- 2. A morális elvek alkalmazása elleni érvek
- Az emberi jogok

X. A NEMZETKÖZI SZERVEZETEK

Megjegyzés: Önálló nemzetközi szervezetekkel foglalkozó tárgyak is lesznek a képzés során!

- A nemzetközi szervezetek típusai
- Az államközi szervezetek (IGO) működésének sajátosságai
- Az államközi szervezetek és a tagállamok
- A nem kormányközi szervezetek (NGO) mint politikai szereplők
- Globális civil társadalom
- Nem legális nemzetközi szereplők: felszabadítási mozgalmak, gerillák és bűnözők

XI. A GLOBALIZÁLÓDÓ VILÁGGAZDASÁG: AZ ÉSZAK

Megjegyzés: Lesz külön Világgazdaságtan c. tárgy a képzés során!

- A világgazdaság kiemelkedő jelentőségű a nemzetállamok és nemzetközi politika számára
- Közgazdaságtudomány és politikatudomány összekapcsolódása: nemzetközi politikai gazdaságtan (international political economy)
- Centrum és Periféria, Észak – Dél: szakadék
- A világgazdaság a 20. sz-ban: a főbb szakaszok:
  - 1. a szabad piac (1900-1914)
  - 2. nemzeti önellátás (1914-1950)
  - 3. irányított piac (1950-1973)
  - 4. neoliberális piac (1973-)

A GLOBALIZÁLÓDÓ VILÁGGAZDASÁG: ÉSZAK

- A piacgazdaság modelljei:
  1. Az amerikai változat
  2. A német változat
  3. A japán változat
- A világkereskedelem globalizációja
- A nemzetközi monetáris és pénzügyi rendszer globalizálódása
- A multinacionális vállalatok

A VILÁG 25 LEGÉRTÉKESEBB MÁRKÁJA

FORRÁS: [HTTPS://HVG.HU/TUDOMANY/20190617 BRANDZ TOP 100 2019 RANGLISTA LEGERTEKESEBB MARKAK](https://hvg.hu/tudomany/20190617_brandz_top_100_2019_ranglista_legertekeesebb_markak)

Rank	Brand	Category	Brand Value 2019 \$MIL.	Brand Contribution	Brand Value % Change 2019 vs. 2018	Rank Change	Country of Origin
1	 amazon	Retail	315,505	4	+52%	2	
2	 Apple	Technology	309,527	4	+3%	0	
3	 Google	Technology	309,000	4	+2%	-2	
4	 Microsoft	Technology	251,244	4	+25%	0	
5	 VISA	Payments	177,918	5	+22%	2	
6	 facebook	Technology	158,968	4	-2%	0	
7	 Alibaba Group	Retail	131,246	3	+16%	2	
8	 Tencent 腾讯	Technology	130,862	4	-27%	-3	
9	 McDonald's	Fast Food	130,368	4	+3%	-1	
10	 AT&T	Telecom Providers	108,375	3	+2%	0	
11	 verizon	Telecom Providers	94,598	4	+11%	1	
12	 Mastercard	Payments	91,929	4	+30%	3	
13	 IBM	Technology	86,005	4	-11%	-2	
14	 Coca-Cola	Beverages	80,825	5	+1%	0	
15	 Marlboro	Tobacco	71,958	3	-12%	-2	
16	 SAP	Technology	57,528	3	+4%	1	
17	 Disney	Entertainment	57,007	4	+6%	2	
18	 ups	Logistics	54,899	5	-9%	-2	
19	 Home Depot	Retail	53,507	3	+13%	1	
20	 xfinity	Telecom Providers	48,889	3	+14%	4	
21	 Nike	Apparel	47,360	4	+23%	8	
22	 LV	Luxury	47,214	5	+15%	4	
23	 Wells Fargo	Regional Banks	46,468	3	-15%	-5	
24	 Starbucks	Fast Food	45,884	4	+3%	-1	
25	T..	Telecom Providers	44,219	3	+7%	0	

XII. A VESZTES FÉL: A DÉL

- „Fejlődési szakadék” (development gap)
- „Less developed” „least developed countries”: LDC
- 2006: Bill Gates egyévi jövedelme meghaladta az ötvenmilliós Etiópia egyéves nemzeti jövedelmét (GDP)
- 2015: Svájc egy főre jutó GDP 80 ezer USD, Afganisztán: 615 USD. A különbség 130-szoros!
- USA: 57 ezer USD, Nagy-Britannia: 40 ezer, Egyiptom: 3600 USD, Banglades: 1400 USD, Dél-Szudán: 230 USD.
- A világ össznépességének 80%-a a világ összjövedelmének nem egészen 20%-át kapja!
- Függőség és modernizáció. Dependenciaelméletek.
- Az új gazdasági világregend követelése.
- Az adósságcsapda. OECD: a fejlődő országok által törlesztendő adósság a 60-as évektől a 90-es évek közepéig 115-szörösére emelkedett!
- Pénzügyi függés mellett technológiai függés.

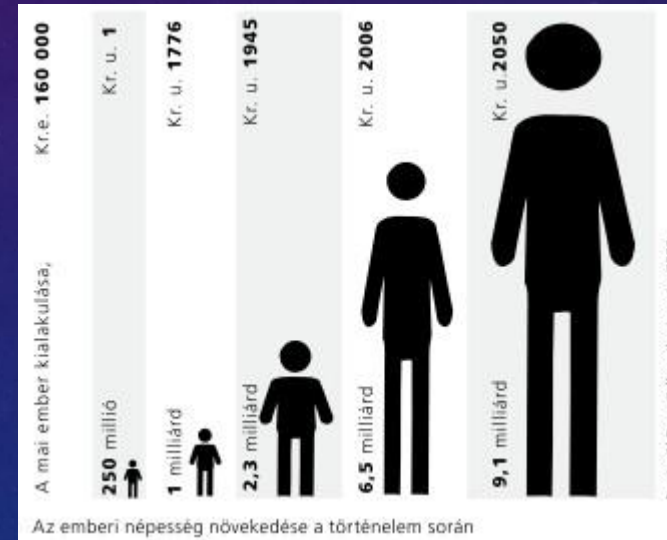
A VESZTES FÉL: A DÉL

Kulcsfogalmak:

- Fejlődési szakadék: az a hatalmas fejlettségbeli különbség, amely az Észak iparosodott országai és a Dél elmaradott országai között mutatkozik
- Dependencia: függőség, a perifériának a világgazdaság centrumától való függő helyzete, kiszolgáltatottsága
- „Gyarmati típusú” munkamegosztás: a nemzetközi gazdasági kapcsolatoknak az a rendszere, amelynek keretében a gyarmattartó nyugati hatalmak gyarmataikat a nyersanyagtermelő, ill. az ipari késztermékek felvevőjének szerepkörébe kényszerítették.
- Aszimmetrikus interdependencia: a kölcsönös egymásra utaltságnak az a formája, amely nagyfokú egyenlőtlenségre épül
- „Új Nemzetközi Gazdasági Rend”: a Délnek az a követelése, hogy a számára előnytelen nemzetközi gazdasági kapcsolatokat újfajta, méltányosabb munkamegosztási és kereskedelmi renddel váltsa fel.
- Demográfiai robbanás: a harmadik világhoz tartozó országok népességének példátlan ütemű növekedése a 20. sz. második felében

DEMOGRÁFIAI ROBBANÁS ÉS ÉHEZÉS

- Földünkön egymilliárd ember éhezik. Naponta 40-50 ezren haltak éhen.
- Jelenleg a Föld lakosainak száma: 8.017.244.620 fő (2023.02.17.)
- Túlnépesedés, élelmiszer- és vízhiány!
- Banglades, Brazília, Kína, India, Indonézia, Nigéria, Pakisztán
- Halálozás csökkenése, magas termékenység
- AIDS, „zöld forradalom”, egyenlőtlen eloszlás
- Amartya Sen

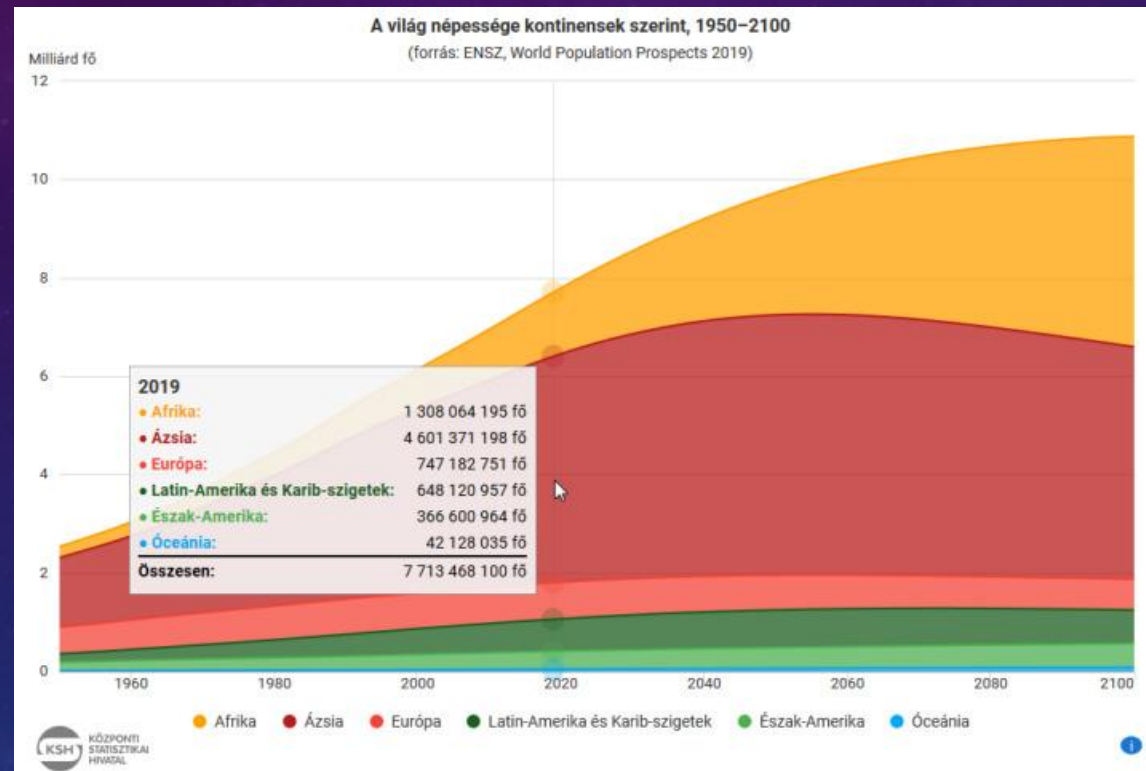

ORSZÁGOK NÉPESSÉGEK SZERINT

A VILÁG NÉPESSÉGE KONTINENSEK SZERINT

NEMZETKÖZI MIGRÁCIÓ: KÖZGAZDASÁGI ÉS SZOCIOLÓGIAI MAGYARÁZATOK

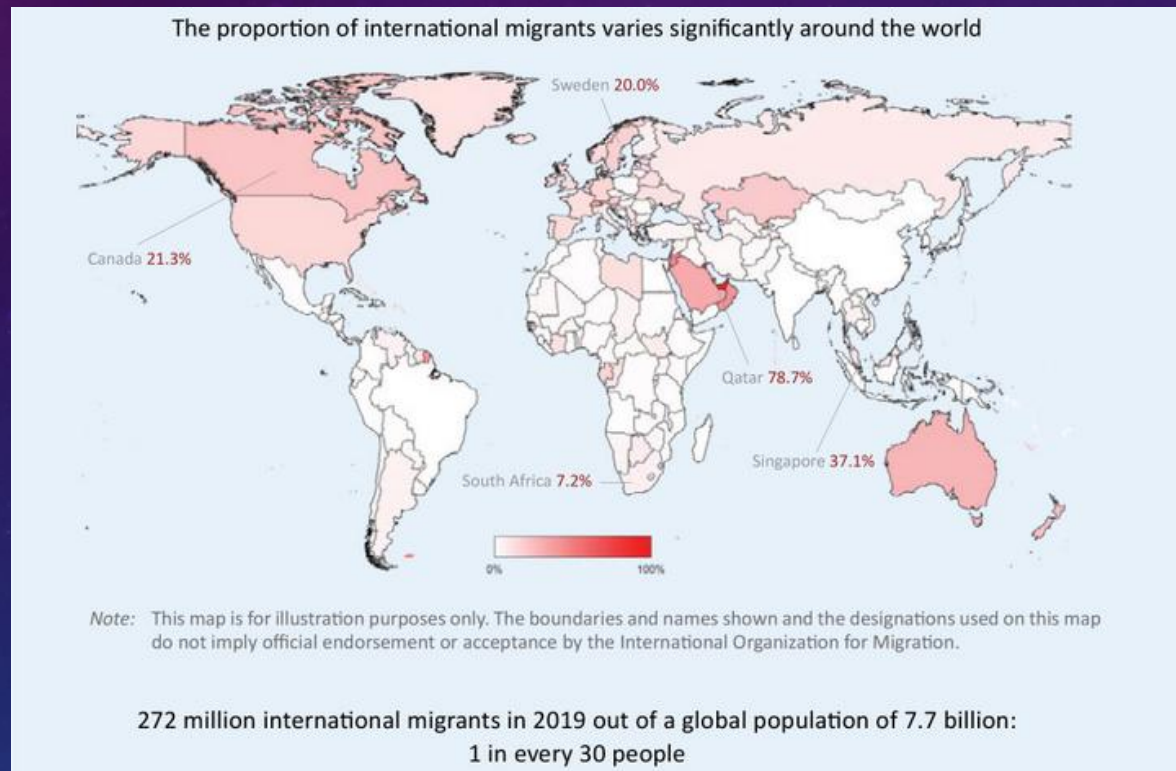
- ENSZ: 2015: 244 millióan hagyták el az országukat
- Elméletek: „neoklasszikus” közgazdaságtan, „duális munkaerőpiac”, világrendszer elmélet.
- Kibocsátó és a fogadó országok között szövődő migránshálózatok, migrációt segítő intézmények (illegális szervezetek is)

A „FEJLESZTŐ ÁLLAM” ÉS A HARMADIK VILÁG DIFFERENCIÁLÓDÁSA

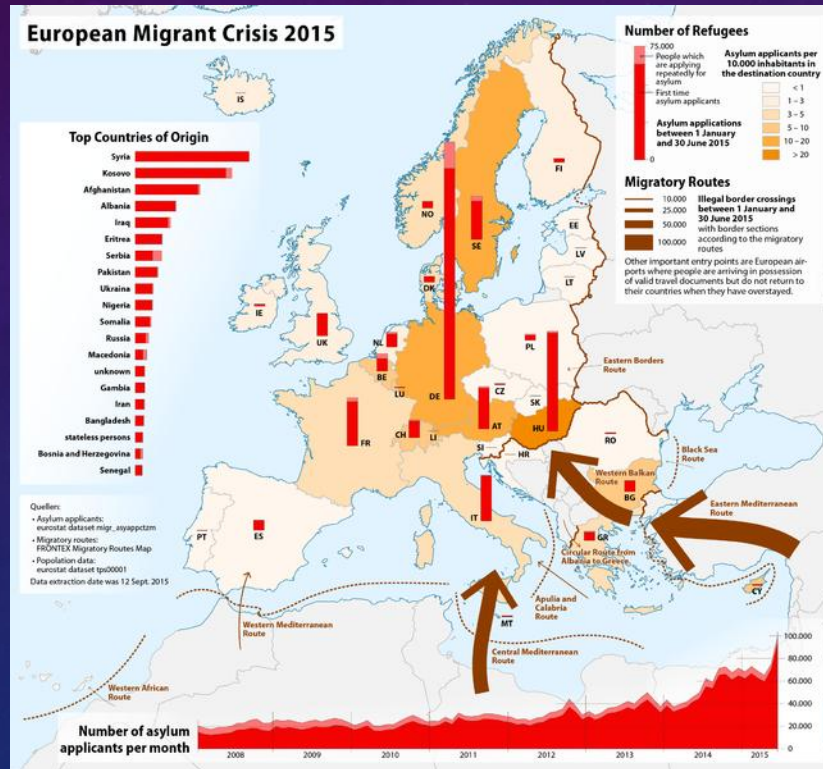
- Japán és a „kistigrisek”: Dél-Korea, Tajvan, Szingapúr, Hongkong.
- „Fejlesztő állam” (developmental state): az állam aktívan beavatkozik a gazdaságba
- „Bukott állam”: (failed state): Afganisztán, Szomália, Líbia, Jemen, Irak, stb.
- Nagyfokú differenciálódás, India szerepe, Kína, Latin-Amerika: Brazília.
- A legnagyobb vesztes a szubszaharai Afrika, „katasztrófaterület”, „negyedik világ”.
- P. Kennedy: 60-as években az egy főre eső GDP ugyanannyi volt Dél-Koreában mint Ghánában, 90-es évekre a különbség tizenhétszeresére nőtt!

MIGRÁCIÓ A VILÁGBAN

EURÓPAI MIGRÁNS VÁLSÁG 2015

XIII. A „FENNTARTHATÓ FEJLŐDÉS” DILEMMÁI

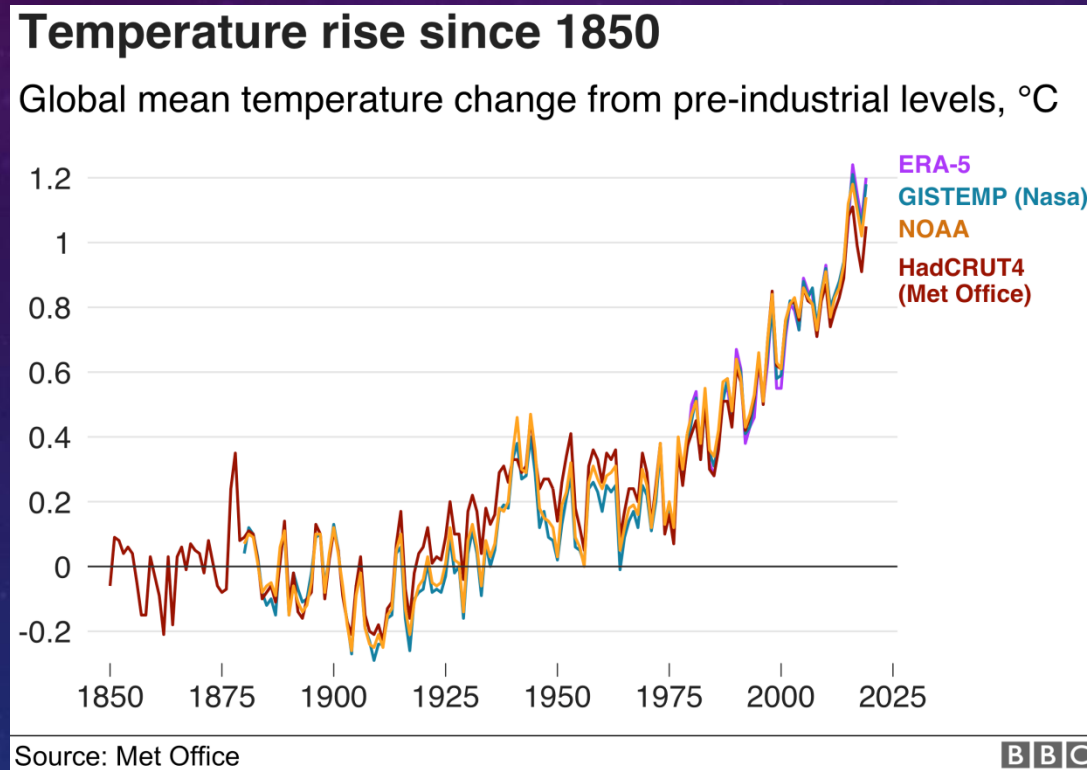
- Világgazdaság gyors növekedése → riasztó ökológiai következmények
- 1968: Római Klub, D. Meadows és társai: „A növekedés határai”
- 1974: „Fordulóponton az emberiség”, ENSZ környezetvédelmi konferenciák, egyezmények
- 1973: Washington: veszélyezt állat-és növényfajták kereskedelmének betiltása, 1979: Bonn: vándorló vadon élő állatfajtákért, 1985: Bécs: ózonréteg védelme.
- Ökológiai lábnyomunk: 20. sz második felére a gazdasági növekedés elérte, sőt jó néhány ponton meg is haladta a Föld teherbíró képességét. 2004: Meadows: „A növekedés határai 30 év múltán”: a világ folyamatos „túllövés állapotában” van.
- Római Klub, László Ervin
- Leltár a legsúlyosabb gondokról:

A LEGSÚLYOSABB PROBLÉMÁK:

- Globális felmelegedés: 2100-ig az 5-6 fokot is elérheti! Szén-dioxid koncentráció, átlaghőmérséklet emelkedett, időjárási ingadozások, árvizek, szárazság, tengerszint emelkedés, jégolvadás, ivóvíz készletek elvesztése, ózonréteg elvékonyodása, „savas esők”, erdőállomány pusztulása, talajerózió, műtrágya.
- A Föld megművelhető területe folyamatosan zsugorodik.
- Csökken a biodiverzitás. A 13 millió növény-és állatfajból 1,75 milliót leírtak a tudósok.
- „Ökológiai lábnyom” (ecological footprint): azt méri, hogy egy adott egyed milyen igényeket támaszt az ökoszisztémával szemben: egy embernek mekkora biológiailag produktív területre van szüksége önmaga fenntartásához és a megtermelt hulladék elnyeléséhez.

A KLÍMAVÁLTOZÁS

A KLÍMAVÁLTOZÁS HATÁSAI

A „FENNTARTHATÓ FEJLŐDÉS” DILEMMÁI

- Közjavak kontra magánérdek: a „mohó algoritmus”: a közlegelők tragédiája..
- Közjavak privatizálása? A környezet megóvását piaci mechanizmusra bízni?
- Légkör, óceánok, folyók nem privatizálhatók. „Szabad felhasználású javak”: globális szabályozás?
- Fenntartható-e a fejlődés? „zöld piac”, „ökológiai modernizáció” „sustainable development”
- 1987 Brundtland, ENSZ: „Közös jövőnk”: Emberi tevékenységet ésszerű határok közé szorítani, a földi ökoszisztéma tűrőképessége véges, de elvi síkon a gazdasági fejlődés folytatása összeegyeztethető a globális természeti készletek megóvásával. Kritika. Zöld mozgalmak, Fenntartható fejlődés: „kétes értékű” kifejezés.
- Lányi A.: „A természet feláldozásával nem a hatalmunk nőtt, hanem a kiszolgáltatottságunk.”
- Környezetvédelem: Greenpeace, WWF, Greta Thunberg

KÖRNYEZETVÉDELMI CSÚCSTALÁLKOZÓK RIÓTÓL PÁRIZSIG

- 1992: Rio de Janeiro: Környezet és Fejlődés Világkonferencia. „Riói Deklaráció”, biológiai diverzitásról szóló egyezmény, és az Éghajlatváltozási Keretegyezmény: üvegházhatású gázok légköri koncentrációját csökkenteni.
- 1997: Kiotói Jegyzőkönyv (Kyoto Protocol): csökkenteni a üvegház gázok kibocsátását.
- 2002: Johannesburg: semmi
- 2009: Koppenhága: szerény
- 2015. dec: Párizs: klímakonferencia. A Föld légkörének felmelegedését 2 C fok alatt, sőt távlatosan 1,5 C fok. Kína és USA is aláír, de később Trump kivonul, de Biden visszatér.
- Több mint 200 nemzetközi környezetvédelmi egyezmény! Az ökológiai válság súlyosságához képest az előrehaladás csekély.
- Észak és Dél: ellentétes prioritások: Dél számára a gazdasági növekedés jóval fontosabb a környezetvédelemnél, míg a fejlett országok legalább megpróbálják a környezetvédelem szempontjait is figyelembe venni.
- Fejlődő országok: a Föld ökoszisztémájának a rombolásáért az iparosodott Észak a felelős.
- Amazonas menti esőerdők pusztulása! Szemét kezelése, stb.

A VILÁG MA

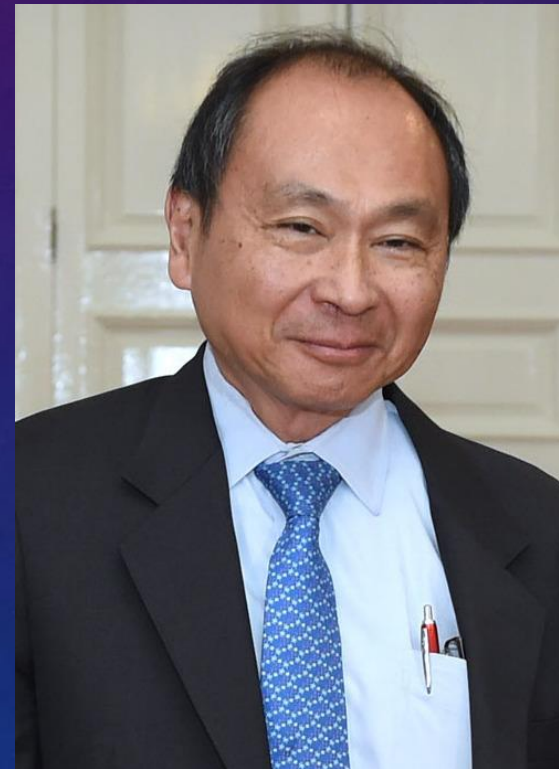
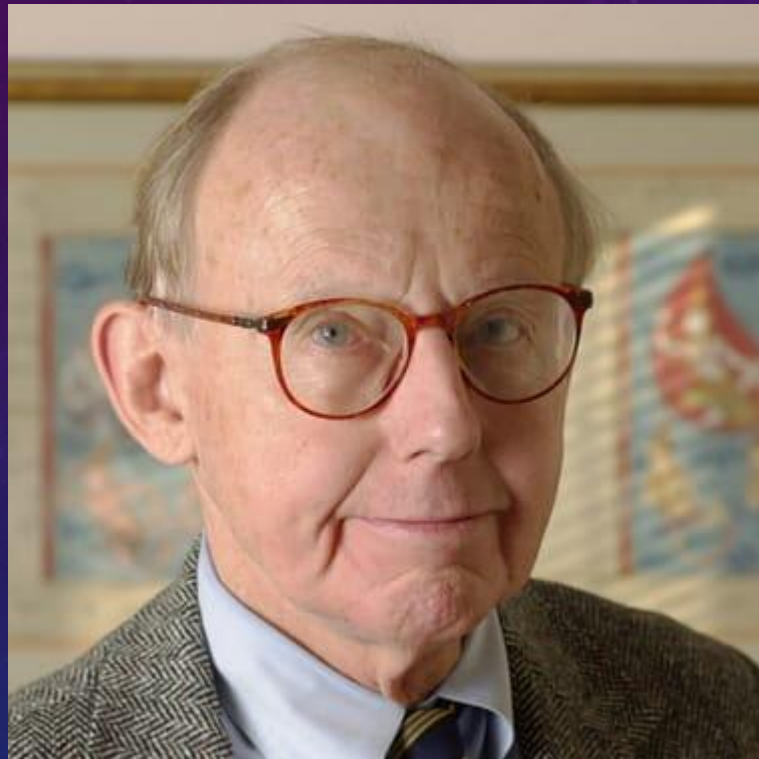

XIV. A KULTÚRA ÉS A VALLÁS A NEMZETKÖZI KAPCSOLATOKBAN

- Kulturális különbségek, kulturális identitás
- 90-es évektől egyes nemzetek és országok között különbségek kulturális tartalmúak
- Földünk „összeszűkülése” → közelebb hozta a kultúrákat.
- S. P. Huntington: a civilizációk szerepe. „A civilizációk összecsapása és az új világrend átalakulása” c. könyve: a 21. sz-ban a legélesebb nemzetközi ellentéteket a kulturális identitásokra épülő civilizációk fogják meghatározni. ↔ F. Fukuyama: „A történelem vége és az utolsó ember” c. könyv: liberális demokrácia diadala, az ideológiák harca véget ért.
- Huntington: a Nyugatnak új típusú kihívással kell szembenéznie, a felemelkedő rivális civilizációkkal.
- Civilizáció: „legtágabb azonosulási keret”, „az emberek legmagasabb szintű kulturális csoportosulása”, „a kulturális identitás legtágabb szintje”
- Egyes civilizációk: nyelv, vallás, élet-és gondolkodásmód, elfogadott értékek, normák.
- A világ fő civilizációi = a világ legnagyobb vallásai?

S. P. HUNTINGTON ÉS F. FUKUYAMA

HUNTINGTON ELMÉLETE

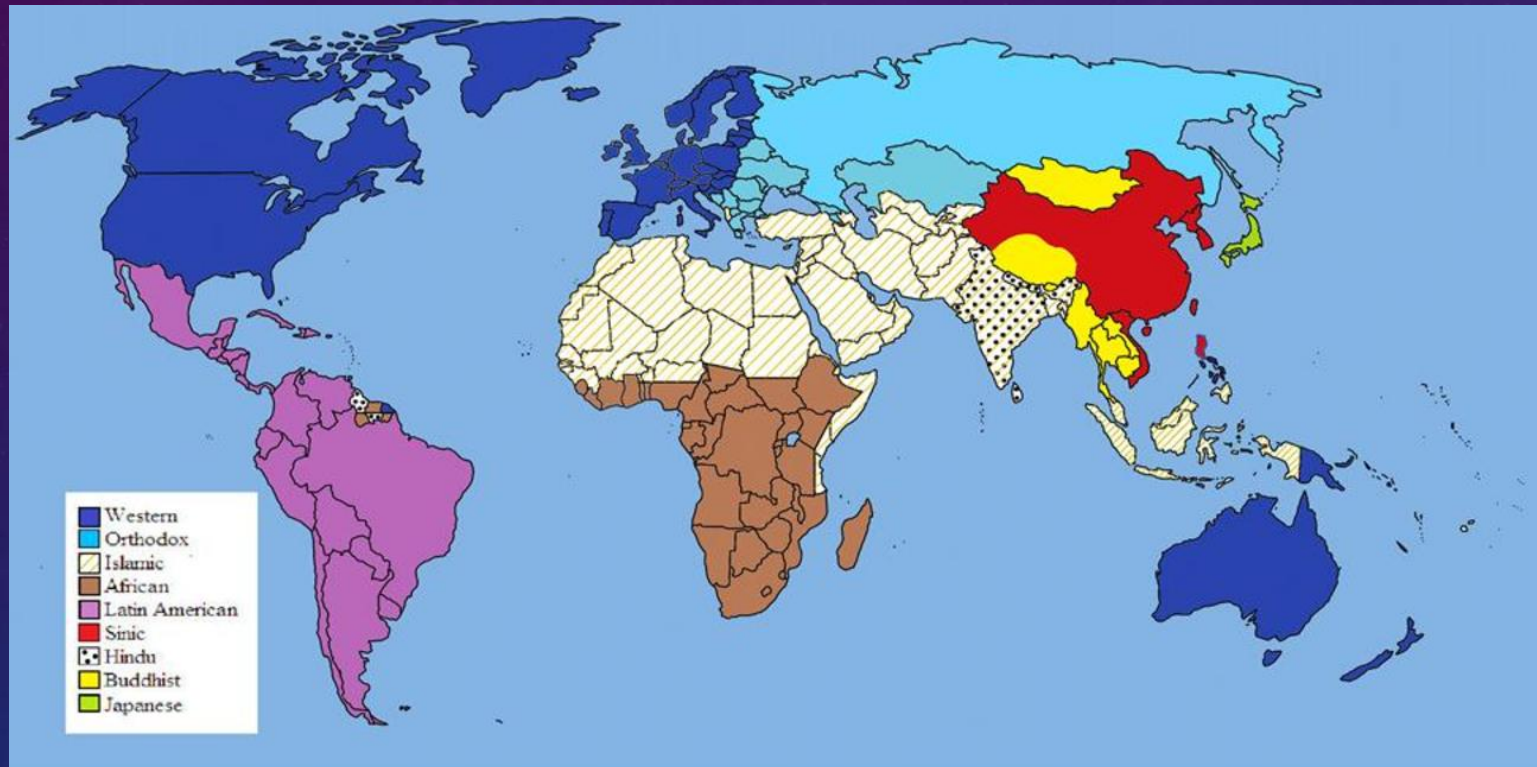
- C. Dawson: „A nagy vallások a talapzatok, amelyeken a nagy civilizációk nyugszanak.”
- „A hidegháború után „az államok egyre inkább a civilizációk keretei között próbálják meghatározni az érdekeiket.”
- **Huntingtoni civilizációk: nyugati, iszlám, kínai, japán, indiai (hindu), pravoszláv-ortodox, latin-amerikai és – vitatott – afrikai.**
- Egyes civilizációk jellemzése...
- A civilizációk kapcsolatai: együttműködés vagy „összecsapás”?
- Nyugat tartós és ellenállhatatlan, egyirányú hatásgyakorlása az összes civilizációra. 400 éven át nyugati dominancia.
- 20. sz végére: Nyugat túljutott csúcspontján, több tekintetben hanyatlás: „a politikai eszmék civilizáción belüli összecsapását felváltja a kultúra és vallás civilizációk közötti összecsapása.”
- Nyugat ellen fordulás: nem nyugati értékek magasabbrendűsége, Kelet-Ázsiában eltűnt a Nyugathoz tartozás vágya.

HUNTINGTON ELMÉLETE

- A 21. sz-ban a világpolitika alapzatát a kulturális törésvonalak fogják biztosítani, és a legfont csoportosulásokat nem az ideológiai táborok, hanem a világ 7-8 civilizációja tömöríti majd..
- „Melyik oldalon állsz?” helyett „Ki is vagy?”
- USA: meg kellene erősíteni nyugati identitását a multikulturalizmus helyett.
- Kritikák: túlzottan pesszimista, SZU elbukása után új ellenségkép Washington számára, túlértékeli az egyes civilizációkat elválasztó vonásokat, lebecsüli a globalizáció „szintetizáló” hatását, stb.

HUNTINGTON „VILÁGA”

AZ ISZLÁM FUNDAMENTALIZMUSRÓL

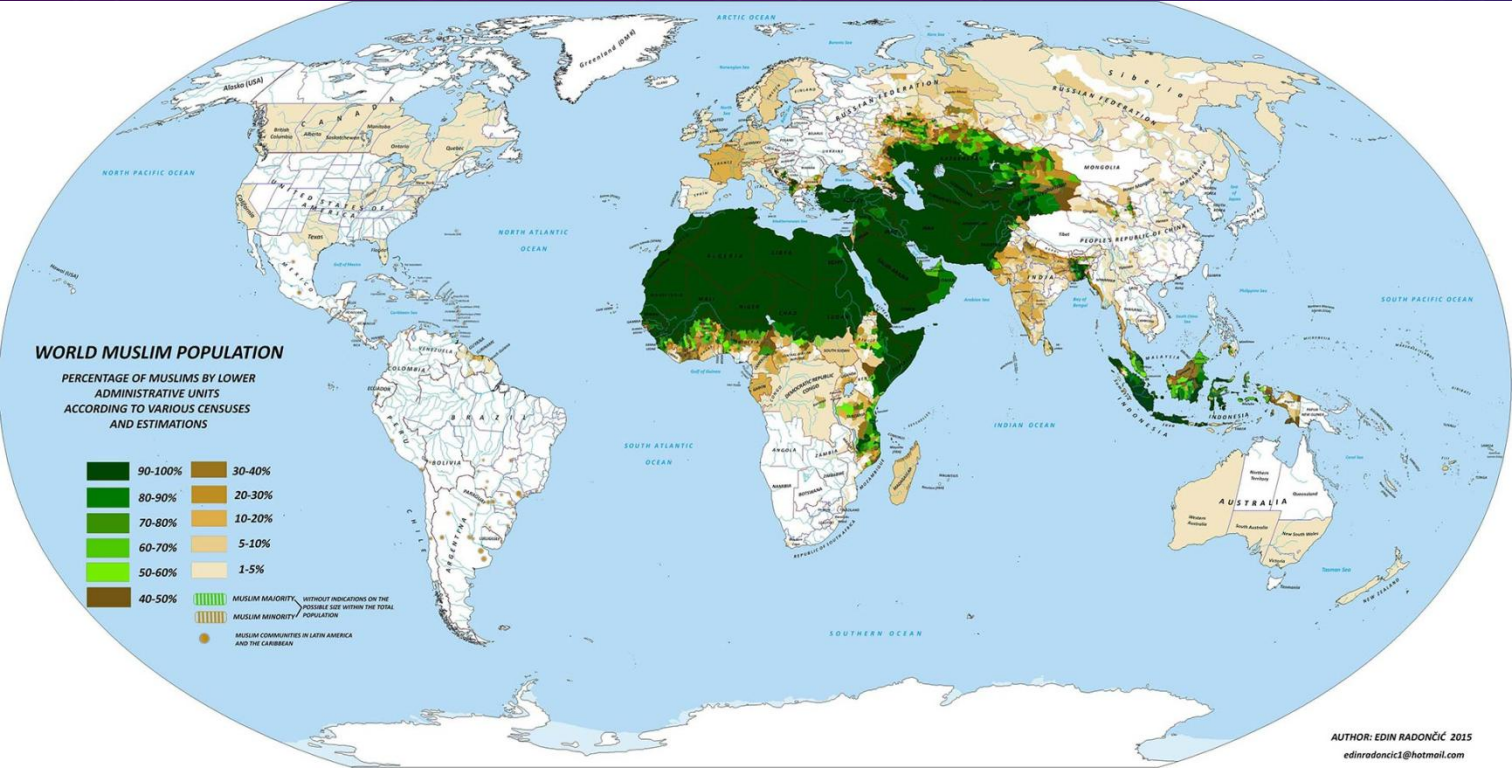
- 70-es évektől. G. Kepel: „Isten revansa”: vallási reneszánsz, bírálják a modernizáció következményeit
- Azonosulási mechanizmusok válsága → „szakrális elemek” felértékelődése
- Vallási megújulási mozgalmak: szekularizmus és Nyugat-ellenesek
- „Fundamentalizmus”: az alapokhoz, gyökerekhez való visszatérés.
- Iszlám világ, 18. sz-tól defenzíva, modernizátorok: Atatürk, felülről generált modernizáció, szekularizáció, westernizáció.
- Iszlám megújulási mozgalmak: Egyiptom, Pakisztán, „belső tiltakozó diskurzus” → „nemzetközi vonatkozású tilt diskurzus”
- 1979. Irán: Khomeini ajatollah, síita iszlám: Iráni Iszlám Köztársaság.
- Afganisztán: mudzsahedinek: harc a szovjetek és kommunisták ellen.
- Bosznia, Csecsenföld, Koszovó.
- Muszlim Testvériség, Egyiptom, Murszi elnök
- „Arab tavasz”: Jemen, Líbia, Szíria: polgárháború
- Irak: Szaddam Husszein után (1991, 2003)

AZ ISZLÁM FUNDAMENTALIZMUSRÓL

- Iszlám fundamentalizmus: a muszlim országok társadalmát vissza a Koránhoz, nyugati civilizáció elutasítása.
- ISIS: terror, rémuralom, de már csak nyomjaiban létezik, nem jelent akkora fenyegetést.
- Dzsihád fogalma: sokan félreértelmezik.
- Az iszlám sokszínűsége, heterogenitása, belső konfliktusai, szunniták, síiták, szúfik, egyéb irányzatok...
- S. Murden: „az iszlámnak nincs egységes válasza a globalizációra”

ISZLÁM A VILÁGON

A GLOBALIZÁCIÓ DILEMMÁI

- Internacionalizáció és globalizáció
- Internacionalizáció: „nemzetköziesedés”: Scholte: „egy olyan folyamat, amelynek során intenzívebbé válnak a kapcsolatok a világpolitika nemzeti egységei között. Egyes országok egyre erősebben hatnak egymásra, egyre több kapcsolatot alakítanak ki egymással, ennek során azonban mindegyikük megőrzi a maga jól körülbástyázott különállását.
- Globális szféra: „a határokon átívelő hálózatok együttese, vagyis az államok mellett az összes nem-állami szereplőre is kiterjed.” „Szupraterritoriális”
- Globalizáció felerősíti : integrációt és fragmentációt is! (egymással látszólag ellentétes folyamatok)
- Globalizáció folyamata:
  1. nem mindenhol jelentkezik azonos intenzitással
  2. nem jelent kulturális homogenizációt
  3. nem szüntette meg a territoriális elv jelentőségét
  4. nem lehet egyetlen aspektusra/dimenzióra visszavezetni
  5. se nem „rejtélyes összeesküvés”, se nem minden gondra megoldást kínáló „csodaszer”

AZ ÚJ NEMZETKÖZI REND VONÁSAI

- I. Clark: „nemzetközi rend” (international order) és „világrend” (world order)
- Hobsbawn: „két évszázad óta először az 1990-es évek világa nélkülöz mindennemű nemzetközi rendszert vagy struktúrát”
- „Hidegháború utáni rend” (post cold-war order): folytonosság vagy folytonosság hiánya?
- Felgyorsult a globalizáció: inkább kontinuitás.
- „Globalizált állam” (globalized state), de 2008-as válság után: „deglobalizációs korszak”
- Nemzetgazdaságok és nemzetállamok felértékelődése?
- Pólusnélküliség, bipolaritás vagy multipolaritás?
- „Unipoláris” világrend, de Moszkva és Peking ambíciói...
- USA és Kína vetélkedése...

KÖSZÖNÖM A MEGTISZTELŐ FIGYELMÜKET!
DR. UDVARVÖLGYI ZSOLT ANDRÁS, PHD
FŐISKOLAI TANÁR

